

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Genocida a trestání zločinů genocidy v mezinárodní
politice**

Eliška Kubátová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy a východoevropská studia

Bakalářská práce

**Genocida a trestání zločinů genocidy v mezinárodní
politice**

Eliška Kubátová

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Šárka Cabadová Waisová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Poděkování

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce paní Doc. PhDr. Šárce Cabadové Waisové, Ph.D. za odborné vedení, užitečné rady a čas, který mi poskytla.

Seznam zkratek

ECCC	Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia	Mimořádné senáty u soudů Kambodže
ECOSOC	Economic and Social Council	Hospodářská a sociální rada
ICC	International Criminal Court	Mezinárodní trestní soud
ICISS	International Commission on Intervention and State Sovereignty	Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda	Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia	Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii
JLA		Jugoslávská lidová armáda
R2P	Responsibility to Protect	Odpovědnost za ochranu
RPF	Rwandan Patriotic Front	Rwandská vlastenecká fronta
UČK	Ushtria Çlirimtare e Kosovës	Kosovská osvobozenecská armáda
UNAMIR	United Nations Assistance Mission for Rwanda	Pomocná mise OSN pro Rwandu
UNPROFOR	United Nations Protection Force	Ochranné síly OSN

UNTAC	United Nations Transitional Authority in Cambodia	Dočasná správa OSN v Kambodži
-------	---	----------------------------------

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Definice pojmu genocida	12
3. Genocidy v 1. polovině 20. století a jejich trestání.....	13
3.1 Arménská genocida	13
3.1.1 Reakce mezinárodního společenství	14
3.2 Holocaust	14
3.2.1 Norimberský tribunál	15
4. Úmluva o genocidě	16
4.1 Debata o Úmluvě	17
4.2 Znění Úmluvy	19
4.3 Vliv Úmluvy	20
5. Období studené války	22
5.1 Genocida v Kambodži	22
5.2 Reakce mezinárodního společenství.....	23
6. Mezinárodní trestní tribunály	24
6.1 Genocidy v bývalé Jugoslávii.....	25
6.2 ICTY	28
6.2.1 Statut ICTY	28
6.3 Genocida ve Rwandě	29
6.4 ICTR	31
6.4.1 Statut ICTR.....	32
6.5 Mimořádné senáty soudů Kambodže	33
7. Mezinárodní trestní soud	34
7.1 Statut ICC	35
8. Odpovědnost za ochranu	36
9. Závěr.....	41
10. Seznam použité literatury	44
11. Resumé	49

1. Úvod

20. století představuje etapu dějin, ve které proběhly dvě světové války a několik ozbrojených konfliktů, jejichž důsledkem bylo zmaření milionů lidských životů. V těchto válečných konfliktech byly ty nejhorší zločiny páčány především na neozbrojeném civilním obyvatelstvu. Nejhorší formou těchto zločinů se stala genocida. Vyvražďování skupin lidí se dotýká mužů, žen i dětí a způsobuje obrovská utrpení. Proto se zločin genocidy stal mezinárodně diskutovaným tématem. Diskuse, která probíhala ve 20. století, se týkala především toho, jak zločiny genocidy trestat a jak jim do budoucna předejít.

Mezi první genocidy ve 20. století patří vyhlazování Arménů Turky za první světové války (v letech 1915-1918) a následně holocaust probíhající za druhé světové války, který je považován za nejrozsáhlejší genocidu vůbec. Na arménskou genocidu a především na holocaust reagoval polský právník Raphael Lemkin, který zavedl pojem genocida ve své knize *Axis Rule in Occupied Europe* vydané již v průběhu druhé světové války. Za účelem potrestání válečných zločinů z druhé světové války byl zřízen Mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku, kde byly souzeny nacistické vraždy Židů jako jeden z několika zločinů proti lidskosti. (Gellately – Kiernan 2003: 3-6) Norimberský tribunál byl významný pro budoucí stíhání osob podezřelých ze spáchání válečných zločinů a pro rozvinutí pravidel mezinárodního práva, která se týkají nejzávažnějších činů proti míru a lidskosti. V roce 1946 byl zřízen obdobný vojenský tribunál pro Dálný Východ v Tokiu. Norimberský a tokijský tribunál byly ve své době jedinečnými institucemi, které neměly přímé nástupce. (Šturma 2002: 114-115)

6. června 1945 byla přijata Charta OSN, která měla sloužit k zachování mezinárodního míru a bezpečnosti a reagovala tak na hrůzy páchané za 2. světové války. Na půdě OSN se začal připravovat návrh úmluvy týkající se zločinu genocidy. Na vypracování úmluvy se podílel i Raphael Lemkin společně s dalšími odborníky. Konečné znění Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia bylo přijato Valným shromážděním OSN 9. prosince 1948. S přijetím Úmluvy se prohloubila diskuse o trestání genocidy a zároveň vznikla myšlenka vytvoření mezinárodního trestního soudu. (Schabas 2008a)

V 90. letech vypukla válka v bývalé Jugoslávii, jež byla považována za nejhorší krveprolití v Evropě od 2. světové války, kde bylo nejhůře postiženo civilní obyvatelstvo. Rada bezpečnosti OSN na válku reagovala vydáním několika rezolucí, kde kritizovala závažná porušování mezinárodního humanitárního práva, které bylo založeno na masovém vraždění a na „etnickém čištění“ pro získání a udržení území. V rezoluci 827 RB OSN rozhodla o zřízení Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia - ICTY), který měl stíhat mimo jiné i osoby podezřelé z páčání genocidy. V 90. letech vypukla občanská válka ve Rwandě mezi kmeny Hutu na jedné straně a menšinovými Tutsii na straně druhé, která vyvrcholila v roce 1994 genocidou Tutsiů a umírněných Hutuů. (Šturma 2002: 99) Pro potrestání osob, které se dopustily zločinu páčání genocidy ve Rwandě v průběhu roku 1994, byl zřízen Radou bezpečnosti OSN Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu (International Criminal Tribunal for Rwanda - ICTR). Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii i Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu jsou tzv. ad hoc tribunály, které jsou zřízeny pouze dočasně. Oba tribunály přispěly k rozvoji mezinárodního trestního soudnictví, zejména co se týká trestání zločinů genocidy. (Šturma 2002: 77 – 99) Zvláštním typem stíhání zločinů genocidy jsou mimořádné senáty u soudů Kambodže, které soudí zločiny páchané v období vlády Rudých Khmerů (1975-1979), kdy došlo v Kambodži k vyhlazení 1,7 milionu lidí. Mimořádné senáty zahrnují vedle domácích soudců i soudce zahraniční, kteří jsou vybíráni generálním tajemníkem OSN. Zločiny jsou trestány jak podle kambodžského trestního zákona, tak podle mezinárodního práva (zločiny genocidy podle Úmluvy z roku 1948). (Šturma 2010: 493)

Již od založení OSN se uvažovalo o vzniku stálého trestního soudu, který bude fungovat na mezinárodní úrovni a bude trestat nejzávažnější trestné činy. V roce 1998 byl podepsán tzv. Římský statut Mezinárodního trestního soudu, na jehož základě vznikl 1. července 2002 Mezinárodní trestní soud (International Criminal Court - ICC) se sídlem v Haagu. Pod pravomoci Mezinárodního trestního soudu spadá stíhání válečných zločinů, zločinů proti lidskosti, zločinů genocidy a zločinů agrese spáchané po 1. červenci 2002. (Jukl 2003) Vytvoření Mezinárodního trestního soudu bylo významným krokem, který přispěl k budoucímu trestání zločinů genocidy. Pro zabránění a prevenci páčání zločinů genocidy byl významný rok 2005, kdy OSN přijala rezoluci Responsibility to Protect (odpovědnost za ochranu), ze které vyplývá,

že povinností státu je chránit své obyvatelstvo před genocidou, zločiny proti lidskosti, válečnými zločiny a etnickými čistkami. Pokud to stát nedělá, má mezinárodní společenství povinnost zasáhnout. (OSN 2012)

Cílem mé práce bude analyzovat proměny diskuse o zločinu genocidy v období od arménské genocidy po současnost, zejména co se týče vývoje nástrojů k trestání a zabránění zločinu genocidy. Základní otázku, kterou se budu snažit v závěru zodpovědět je, jak se v průběhu vymezeného období proměňovala diskuse o genocidě a jak se vyvíjely nástroje, které by měly vést k trestání a zabránění zločinu genocidy a zda jsou tyto nástroje v dnešní době dostačující. V práci budu využívat metodu desk research, jelikož budu analyzovat texty odborných publikací a časopisů a články z internetových stránek OSN, ICTY, ICTR, nebo ICC.

Práce je strukturně rozdělena na několik částí. V první kapitole se budu zabývat samotným pojmem genocida, kterým se mimo jiné zabýval Raphael Lemkin. V druhé kapitole se budu věnovat arménské genocidě za 1. světové války a holocaustem probíhajícím za 2. světové války, který byl trestán prostřednictvím Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku. V následující kapitole se zaměřím na přijetí Úmluvy o zabránění a trestání zločinů genocidia v roce 1948 a následně na období studené války. V další části se budu zabývat vznikem Mezinárodních trestních tribunálů pro bývalou Jugoslávii a pro Rwandu, které vznikly především pro potrestání zločinů genocidy, která na území těchto států proběhla v 90. letech. Zaměřím se především na principy založení a fungování obou tribunálů. Zároveň se budu věnovat trestání zločinů genocidy v Kambodži. Další kapitola bude věnována Mezinárodnímu trestnímu soudu v Haagu, jeho vzniku a principům, na kterých funguje, především se zaměřím na to, jak přispívá k trestání zločinů genocidy. Poslední kapitola bude zaměřena na normu Responsibility to Protect, která představuje významný krok k zabránění genocidy.

K napsání této práce budu využívat jak knižních, tak internetových zdrojů. Bude se jednat jak o politologickou, tak právní literaturu. Co se týče právní literatury, budu využívat mimo jiné publikací od Pavla Šturmy a Veroniky Bílkové, kteří jsou významnými odborníky v oblasti mezinárodního humanitárního a trestního práva. V případě politologické literatury se jedná například o publikace od Williama Schabase. Dále budu čerpat z internetových stránek OSN

a odborných časopisů. Zdroje, které použiji, jsou psány jak v anglickém, tak v českém jazyce.

2. Definice pojmu genocida

V úvodu práce je nutné si nejprve ujasnit, co pojem genocida znamená. Autorem pojmu genocida je polský právník Raphael Lemkin (1900-1959), který se touto definicí dlouhá léta zabýval.

Raphael Lemkin se narodil v Polsku, kde pracoval jako právník a univerzitní profesor. Jelikož byl židovského původu, uprchl v roce 1939 z Polska do Švédska a posléze do Spojených států. Lemkin se touto problematikou zabýval již jako student vysoké školy ve Lvově, kdy se snažil o stíhání pachatelů, kteří měli na svědomí masakry Arménů za první světové války. V roce 1933 navrhl podobu dvou nových mezinárodních zločinů vandalismu a barbarství. Lemkin považoval vandalství za zločiny, kdy je systematicky ničeno umění a kulturní dědictví, které spojuje s lidskostí, a proto je nutné je ochraňovat. Barbarství jsou podle Lemkina akty namířené proti národnostním skupinám, které spojuje rasa, nebo náboženství, jako jsou masakry a pogromy namířené proti mužům, ženám a dětem. Tyto činy ponižují a vedou ke ztrátě důstojnosti. Jedná se o zločiny systematické a organizované, které jsou namířeny ne proti jedinci, ale proti populaci jako takové nebo proti rasovým či náboženským skupinám. (Lemkin dle Schabas 2000: 24-26)

Slovo genocida se poprvé objevilo v knize Raphaela Lemkina *Axis Rule in Occupied Europe* vydané v roce 1944. Fenoménu genocida se zde autor věnuje v celé čtvrté kapitole, v jejímž úvodu pojem genocida vysvětluje jako destrukci národa nebo etnické skupiny. Slovo se skládá z řeckého slova *genos* (rasa) a latinského slova *cide* (zabíjení). Genocida neznamena okamžité zničení národa, ale je to spíše koordinovaný plán různých akcí zaměřených na zničení určité národní skupiny. Cílem takového plánu je rozpad politických a sociálních institucí, kultury, jazyka, národního cítění, náboženství a destrukce osobní bezpečnosti, svobody, zdraví, důstojnosti a životů členů této skupiny. Genocida má dvě fáze. V první fázi je zničena národní struktura utlačovaného národa a ve fázi druhé je utlačovanému národu vnucena národní struktura po vzoru násilníka. Lemkin se dále v kapitole věnuje genocidním metodám, které vyvinuli němečtí okupanti za druhé světové války. (Lemkin – Power 2005: 79-82)

V následujících letech se Raphael Lemkin snažil o to, aby byl jeho koncept zanesen do mezinárodního trestního práva. Jeho cílem bylo ukázat, že genocida je nebezpečí pro mír a že má okamžitý škodlivý účinek i na jiné země, než ve které genocida právě probíhá. V důsledku jeho intenzivní spolupráce

s Organizací spojených národů byla v roce 1948 jednomyslným hlasováním Valného shromáždění OSN přijata Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, díky které byl koncept genocidy zaveden do mezinárodního trestního práva. (Gessler – Segesser 2005: 463)

Na definici genocidy podle Úmluvy z roku 1948 reagovalo mnoho vědců zabývajících se touto problematikou. Nové vědecké definice genocidy odrážely nejasnosti vyplývající z Úmluvy. V roce 1959 profesor práva Peter Drost definoval genocidu jako: „záměrné zničení fyzického života jednotlivých lidských bytostí z důvodu svého členství k jakékoli lidské kolektivě jako takové“. Podle Henryho Huttenbacha je genocida: „jakýkoli akt, který uvádí v ohrožení samotnou existenci skupiny“. Autoři knihy *The History and Sociology of Genocide* z roku 1990, Frank Chalk a Kurt Jonassohn tvrdí, že: „genocida je forma jednostranného masového zabíjení, v němž stát nebo jiný orgán má v úmyslu zničit skupinu, přičemž tato skupina a členství v ní je definována pachatelem.“ (Moshman 2001: 437-438; Jones 2010: 15-20)

3. Genocidy v 1. polovině 20. století a jejich trestání

3.1 Arménská genocida

První genocidou 20. století je genocida Arménů osmanskými Turky, která proběhla v letech 1915-1918. Národ Arménů je prvním křesťanským národem světa, který obývá strategické území mezi Kaspickým, Černým a Středozemním mořem, proto byl vždy předmětem sporů soupeřících mocností. V 16. století byla západní část Arménie obsazena osmanskými Turky. Od roku 1890 mladá arménská elita, vzdělaná na univerzitách v Evropě, začala požadovat politické reformy v Osmanské říši, na které sultán reagoval pronásledováním Arménů a nařídil protiarménské masakry, při kterých zemřely statisíce Arménů. Postupně však moc sultána slábla a situace vyvrcholila v roce 1908, kdy proběhl převrat. S nástupem Mladoturků v zemi vzrostl islámský fundamentalismus a Arméni byli označeni za nevěřící. V roce 1909 mladoturecký radikalismus vyvrcholil masakry namířenými proti Arménům, při kterých zemřelo 30 tisíc Arménů. Podobné útoky pokračovaly až do vypuknutí první světové války, kdy se situace nabrala rychlý spád. (United Human Rights Council 2013a)

Po vypuknutí první světové války, kdy se Turecko přidalo na stranu centrálních mocností, vedení nejsilnější strany Jednota a Pokrok rozhodlo o vyhlazení arménské komunity. Od ledna do dubna roku 1915 byli arménští vojáci

odzbrojeni, odvezeni do pracovních praporů, kde byli potají likvidováni. Byla vyhlášována nařízení o deportaci, přičemž zdraví muži byli ihned zabití a ženy, starci a děti byli odváženi konvoji do sběrného tábora v Alepu. Většina z nich však zahynula po cestě. Arménské obyvatelstvo mělo být odváženo vlaky, avšak železnice ještě nebyla dokončená, proto museli konat dlouhé pochody na jih k syrské poušti. (Ternon 1997: 153-156)

3.1.1 Reakce mezinárodního společenství

Již na počátku roku 1915 se země Dohody dověděly o plánech na vyhlazení arménské obyvatelstva a v květnu 1915 reagovaly podepsáním společného prohlášení, ve kterém byl zmíněn nový trestný čin „zločin urážky lidskosti“. 10. srpna 1920 byla vytvořena Sévreská smlouva, která počítala s trestní odpovědností pachatelů, kteří se dopustili vyhlazování Arménů v průběhu války. Společnost národů měla na základě článku 230 ustavit tribunál, který by tyto zločiny soudil. Autoritu tribunálu by však musela uznat turecká vláda. Tato smlouva nebyla ratifikována. Anulovala ji Lausannská smlouva, podepsána v červenci 1923, která obsahovala deklaraci o amnestii všech zločinů spáchaných v období od srpna 1914 do listopadu 1922. (Ternon 1997: 18-19)

Všechna úsilí o stíhání válečných zločinů a zločinů proti lidskosti po první světové válce skončila nezdarem. Tato myšlenka však nebyla zapomenuta a v příštích dvou desetiletích odborníci na trestní právo pracovali na projektech, které by vedly k potlačení mezinárodních zločinů. Jedním z těchto návrhů byl plán, navržený právním poradním výborem ustanoveným Radou Společnosti národů, na vytvoření mezinárodních soudních institucí. Přestože Společnost národů založení mezinárodního trestního soudu zvažovala, myšlenka uskutečněna nebyla. (Schabas 2000: 21-23)

3.2 Holocaust

Židovská genocida páchaná nacisty pod vedením Adolfa Hitlera za druhé světové války si vyžádala přes 5 milionů obětí, přičemž toho číslo představovalo dvě třetiny evropského židovského obyvatelstva a jednu třetinu celého židovského národa. 60 % z celkového počtu obětí zemřelo ve vyhlazovacích táborech, 25% bylo zabito různými orgány SS, nebo vojáky německé armády a 15% zemřelo v ghettech či transportech. Do této doby neexistoval žádný mezinárodní závazek, který by bránil státu vraždit své občany. Rozsah, povaha a krutost nacistických zločinů byly doposud nevídané, proto bylo jejich stíhání velmi složité. (Ternon 1997: 21-106)

Již v průběhu války byly vyvíjeny aktivity spojené se stíháním válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Na těchto aktivitách se podílela London International Assembly, která v říjnu 1943 navrhovala založení mezinárodního trestního soudu. Současně byla třemi mocnostmi (USA, VB, SSSR) podepsána Moskevská deklarace, která rozhodla o stíhání těchto zločinů a byla zřízena Komise Spojených národů pro válečné zločiny, která se snažila rozšířit pojem válečné zločiny o zločin proti lidskosti. V roce 1944 americký delegát Herber C. Pell popsal termín zločin proti lidskosti jako „zločiny páchané na osobách bez státní příslušnosti nebo na jakýchkoli dalších osobách kvůli jejich rase či náboženství“. (Schabas 2000: 30-31; Ternon 1997: 21-24)

3.2.1 Norimberský tribunál

Zpočátku nebylo jasné, jak by měl být mezinárodní proces uspořádán. Britská vláda se snažila prosadit potrestání válečných zločinů bez soudu, protože se obávala procesních průtahů a obtíží, zatímco USA preferovaly potrestání zločinců prostřednictvím spravedlivého soudního procesu. Na stranu USA se přiklonily vlády SSSR, Francie a nakonec i vláda Británie. Tato společná shoda vyústila v srpnu 1945 v podepsání Dohody o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců evropských zemí Osy, s připojeným Statutem Mezinárodního vojenského tribunálu V Norimberku – tzv. Londýnská charta. Norimberský tribunál nebyl ve své době jediným takovým tribunálem. Vyhlášením generála MacArthura, vrchního velitele USA v Japonsku, vznikl Statut Mezinárodního vojenského tribunálu pro Dálný východ. (Šturma 2002: 44-45)

Norimberský tribunál byl vytvořen ad hoc a měl mimořádnou vojenskou povahu. Tribunál byl vybudován na německém území okupovaném čtyřmi mocnostmi, kde měla nejvyšší moc vojenská správa – Kontrolní rada pro Německo, dosazená čtyřmi velmocemi. Vojenská správa měla pravomoc rozhodovat o výkonu a změně rozsudků, s výjimkou zvýšení trestu. Tribunál byl složen ze soudců různých států a soudil podle mezinárodního práva. (Šturma 2010: 489)

V článku 6 Statutu Norimberského tribunálu byly stanoveny tři kategorie zločinů: zločiny proti míru, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti. V kategorii zločiny proti míru se Norimberský tribunál odvolával na Briand-Kelloggův pakt z roku 1928, jehož obsahem je zřeknutí se války jako prostředku státní politiky, přestože pakt výslovně nevyhlásil válku jako mezinárodní zločin. Tribunál však

takto svou obžalobu vysvětlil. V druhé kategorii Tribunál odkazoval na porušení obyčejů války, především na Haagské úmluvy.¹ Třetí kategorií, podle které bylo stíháno vyhlazování židů, cikánů a dalších etnických skupin, byly zločiny proti lidskosti, definované Statutem takto: „Vražda, vyhlazování, zotročování, deportace nebo jiné ukrutnosti spáchané proti civilnímu obyvatelstvu před válkou nebo za války, nebo pronásledování z příčin politických, rasových či náboženských při páchání kteréhokoli zločinu spadajícího pod pravomoc Tribunálu nebo ve spojení s takovým zločinem, bez ohledu na to, zda bylo porušeno vnitrostátní právo země, kde zločiny byly spáchány.“ (Šturma 2002: 45-46)

Třetí kategorie zločinu byla zcela nová v tom, že bylo porušeno dogma o svrchovanosti státu a bylo tak uvedeno právo na vměšování. Poprvé se také stal subjektem mezinárodního práva vedle státu jednotlivec, což vyvrcholilo v prosinci 1948 přijetím Všeobecné deklarace lidských práv, která zaručovala práva lidské osobnosti. Deklarace však nedokázala poskytnout jednotlivcům účinnou ochranu, protože princip ochrany osob stále stál na nižším stupni než princip nevměšování. Pojem zločinu proti lidskosti, který se poprvé objevil v norimberském právu, ukázal, že stát může být zločinný a tak zesílilo přesvědčení o tom, že je potřeba tento zločin stíhat. Proto v únoru 1946 Valné shromáždění vydalo usnesení č. 3, které reflektovalo definování nových obvinění obsažených v chartě Mezinárodního vojenského tribunálu, přičemž váleční zločinci musí být zatčeni a předáni do země, kde své zločiny páchali. (Ternon 1997: 25-29)

4. Úmluva o genocidě

V konečném rozsudku Norimberského tribunálu, který byl vydán 30. září až 1. října 1946, se pojem genocida neobjevil a soud se omezil na stíhání zločinů proti lidskosti páchaných po vypuknutí války. Na prvním zasedání Valného shromáždění 11. prosince 1946 státy Kuba, Panama a Indie představily návrh usnesení, které by prohlásilo genocidu za zločin páchaný jak v době války, tak v období míru. Byla přijata dvě usnesení – usnesení č. 95, které potvrdilo

---

¹ Haagské právo obsahuje pravidla vedení války a upravuje způsob jejího vedení. Na druhé haagské mírové konferenci v roce 1907 byly rozvinuty úmluvy týkající se válečného práva přijaté v roce 1899. Mezi haagské úmluvy patří i úmluvy uzavřené po druhé světové válce jako je Haagská úmluva o ochraně kulturních statků za ozbrojeného konfliktu z roku 1954 nebo Úmluva o zákazu vojenských nebo jiných prostředků měnících životní prostředí z roku 1977. (Ondřej 2010: 101-102)

principy norimberského práva, a usnesení č. 96 obsahující první definici genocidy.² V této definici stojí ve výčtu ohrožených skupin vedle skupin rasových, či náboženských i skupiny politické. V rámci jednání však Sovětský svaz a jeho spojenci kladli důraz na vyloučení politických skupin ze strachu, že sovětská politika namířená proti rolnictvu a politickým oponentům by mohla být považována za genocidu. Po zdoluhavé debatě v následujících letech definice v Lemkinově pojetí musela ustoupit politickým kompromisům, a proto se politické skupiny v Úmluvě z roku 1948 neobjevují. (Schabas 2008b: 38; Ternon 1997: 30; Weitz 2003: 9)

Podle usnesení měla nést zodpovědnost za přípravu úmluvy Hospodářská a sociální rada (ECOSOC), která tímto úkolem následně pověřila generálního tajemníka OSN. Generální tajemník si zajistil pomoc tří odborníků – Raphaella Lemkina, profesora na univerzitě v Paříži a bývalého soudce Norimberského tribunálu Henriho Donnedieua de Vabres a rumunského profesora a prezidenta Mezinárodní asociace pro trestní zákony Vespasiana Pelly. Jejich projekt byl odeslán Komisi pro postupný rozvoj a kodifikaci mezinárodního práva, členským státům a Komisi pro lidská práva. V listopadu 1947 Valné shromáždění návrh Rady přijala a pověřila ji, aby vytvořila definitivní znění úmluvy. ECOSOC vytvořila dočasný výbor ze zástupců Číny, USA, Francie, Libanonu, Polska, SSSR a Venezuely, která měla vytvořit návrh. Debata mezi státy nastala při diskusi ohledně preambule. Francie se domáhala toho, aby preambule popisovala genocidu jako zločin proti lidskosti, ale to výbor odmítl a místo toho navrhoval termín zločiny proti lidstvu. Konečná verze byla přijata jednomyslným hlasováním Valného shromáždění OSN 9. prosince 1948 v Paříži. (Schabas 2008b: 38-40; Ternon 1997: 31-32)

4.1 Debata o Úmluvě

V průběhu připravování Úmluvy se objevovaly odlišné názory na možnost, kdy kromě jedinců i státy mohou být odpovědné za genocidu. Existovaly tři různé verze o tom, jak by měla být Úmluva koncipována. Spojené státy a Sovětský svaz se zaměřovaly spíše na individuální trestní odpovědnost a zároveň se

---

² „Byly spáchány zločiny genocidy, které úplně nebo z části vyhubily rasová, náboženská, politická a další uskupení. Stíhání zločinu genocidy je záležitostí mezinárodního zájmu. V důsledku toho Valné shromáždění potvrzuje, že genocida je zločinem z oblasti mezinárodního práva, který civilizovaný svět odsuzuje, a za který jeho hlavní původci a jejich spoluviníci, ať už jsou to soukromé osoby, hodnostáři či státníci, musí být potrestáni, ať už jednájí z důvodů rasových, náboženských, politických, či z jiných motivů.“ (Valné shromáždění dle Ternon 1997: 31)

shodli, že stíhání osob by mělo probíhat prostřednictvím vnitrostátních soudů. Na druhé straně, Velká Británie a Francie prosazovaly stíhání prostřednictvím mezinárodního soudu. Co se týče trestní odpovědnosti, jejich názory se rozcházejí. Francie požadovala, aby Úmluva byla zaměřena výhradně na individuální odpovědnost, zatímco VB na odpovědnost států. Tyto otázky byly předkládány v průběhu debaty o čl. IV, který se týká imunity hlav států. Po té VB předložila novelu, ve které se trestní odpovědnost týká jak jedinců, tak státu a jeho orgánů. Do debaty se dále vložily další státy. Venezuela prosazovala, že pokud spáchá genocidu stát, měl by být potrestán prostřednictvím reparací. Na to reagovaly Spojené státy, které tvrdily, že cílem Úmluvy má být potrestání viníků páchajících genocidu a placení reparací patří do zcela jiného oddílu práva. Novela Velké Británie, kvůli neochotě ostatních zemí uznat odpovědnost státu za páchaní genocidy, byla zamítnuta. (Schabas 2000: 418-421)

Další debata se vedla o čl. VI, který se týká soudního stíhání pachatelů genocidy. Velká Británie navrhovala, že pokud bude spáchán akt genocidy, věc musí být na žádost kterékoliv další strany Úmluvy postoupena Mezinárodnímu soudnímu dvoru, jehož rozhodnutí mělo být závazné. Postoupení k příslušnému vnitrostátnímu soudu by, podle Velké Británie, bylo neúčinné vzhledem ke spoluúčasti státu na zločinu. Proto Británie dávala přednost Mezinárodnímu soudnímu dvoru, který má přijmout opatření. K VB se připojila i Belgie a proti těmto návrhům vystoupily Spojené státy. VB a Belgie stáhly své návrhy a následně vytvořily nové koncepty, které měly být diskutovány v souvislosti s čl. IX, jehož obsahem je řešení sporů týkající se výkladu nebo aplikace Úmluvy. V nových návrzích Velké Británie a Belgie bylo uvedeno, že Mezinárodnímu soudnímu dvoru budou předkládány spory mezi vysokými smluvními stranami týkající se výkladu a aplikace Úmluvy. Mezinárodní soudní dvůr tedy neměl stíhat pachatele genocidy, ale pouze řešit spory mezi signatáři Úmluvy. (Schabas 2000: 421-424)

Při formulování Úmluvy vznikla debata o vzniku mezinárodního soudu, který má trestat zločiny genocidy. Text čl. VI Úmluvy se stal kompromisem odlišných názorů na toto téma. Sovětský svaz odmítl jakoukoliv iniciativu v tomto směru. Francie naopak považovala mezinárodní trestní stíhání zločinců za jediný účinný způsob, jak potlačit genocidu. Spojené státy upřednostňovaly kombinaci mezinárodního soudu s vnitrostátními soudy, přičemž vnitrostátní soudy měly mít přednost. Postoj USA vyplýval z obavy, že státy budou považovat

mezinárodní trestní stíhání za zásah do jejich suverenity a ohrozí to přijetí Úmluvy.(Schabas 2000: 368)

4.2 Znění Úmluvy

Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia se skládá z preambule a devatenácti článků. V preambuli Úmluva odkazuje na usnesení č. 96 z 11. prosince 1946, které prohlásilo genocidu za zločin podle mezinárodního práva. Potvrzuje to první článek, který zní: „Smluvní strany potvrzují, že genocidium, ať spáchané v míru nebo za války, je zločinem podle mezinárodního práva a zavazují se proto zabraňovati mu a trestati jej.“ (OSN 1948)

Druhý a třetí článek se věnuje vysvětlení významu slova genocida. Článek II definuje genocidu jako „kterýkoli z níže uvedených činů, spáchaných v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou:

- a) usmrcení příslušníků takové skupiny;
- b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny;
- c) úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení;
- d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí;
- e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.“ (OSN 1948)

Podle článku III jsou trestné tyto činy:

- „a) genocidium;
- b) spolčení k spáchání genocidia;
- c) přímé a veřejné podněcování k spáchání genocidia;
- d) pokus spáchání genocidia;
- e) účastenství na genocidiu.“ (OSN 1948)

Definice zločinu genocidy podle článku II a III může přinášet právní problémy. Důvodem těchto problémů je zkreslení pojmu genocida, ke kterému došlo

při sepisování Úmluvy, kdy bylo cílem dosáhnout kompromisu mezi Lemkinovým pojetím genocidy a požadavky signatářských států. Článek první a záhlaví článku druhého odpovídají požadavkům Valného shromáždění, avšak problém nastává při dvojitým výčtu obětí a aktů, který může vést k nesprávnému výkladu nebo formulaci. (Ternon 1997: 34-38)

Článek IV se věnuje trestní odpovědnosti za páchaní zločinů genocidy a s ní spojeným činům definovaných v článku III, přičemž tyto osoby „podléhají trestu bez ohledu na to, jde-li o ústavně odpovědné vládní činitele, veřejné úředníky nebo osoby soukromé.“ Článek V obsahuje závazek smluvních stran, že vytvoří v souladu s jejich ústavami zákonodárná opatření, která povedou k účinnosti Úmluvy. Zároveň je nutné stanovit účinné tresty proti těm, kteří tyto zločiny páchají. Podle článku VI mají být osoby páchající zločin genocidy souzeny příslušným soudem státu, na jehož území byly zločiny genocidy spáchány, nebo mezinárodním trestním soudem, jehož pravomoci smluvní strany uznaly. (OSN 1948)

Článek VII se věnuje problematice vydávání osob, obviněných z páchaní genocidy. „Smluvní strany se zavazují povolovat vydávání v takových případech podle svého zákonodárství a podle platných smluv.“ Článek VIII říká, že smluvní strany mohou požádat o pomoc příslušný orgán OSN při aktivitách spojených se zabráněním a potlačením páchaní genocidy. Devátý článek se týká Mezinárodního soudního dvora, který má řešit spory mezi smluvními stranami. Desátý až devatenáctý článek se věnuje platnosti, účinnosti a revize Úmluvy. (OSN 1948)

4.3 Vliv Úmluvy

Úmluva vstoupila v platnost 12. ledna 1951 a byla první lidskoprávní smlouvou přijatou Valným shromážděním OSN. Její největší přínos spočívá v tom, že zaměřuje pozornost na ochranu národnostních, rasových, etnických a náboženských menšin a zdůrazňuje odpovědnost v oblasti ochrany lidských práv. Po její ratifikaci bylo formulováno několik výhrad, zejména co se týče jejího omezeného rozsahu. (Schabas 2008a)

Na Úmluvu o genocidě reagovalo v následujících letech mnoho vědců, právníků a politologů, kteří se snažili definici genocidy upravit. Mnozí vědci se domnívali, že je nutné rozšířit kritéria pro identifikaci jednotlivých skupin, proti kterým je genocida namířena. Genocida tak nemusí být namířena pouze proti

etnickým, či kulturním skupinám, ale může se týkat i skupin politických, či socioekonomických. Toto rozšíření pojmu genocida zastává Leo Kuper, který tvrdí, že „politické rozdíly představují přinejmenším stejně významný základ pro masakr a vyhlazení jako rozdíly rasové, národnostní, etnické či náboženské“. (Net Industries 2013; Jones 2010)

Článek VI vedl k znovunastolení myšlenky o vzniku mezinárodního trestního soudu. V roce 1951 Valné shromáždění jmenovalo zvláštní komisi skládající se ze zástupců sedmnácti států, aby navrhla úmluvu o soudu. Ačkoliv komise okamžitě podala návrh statutu, další pokrok nebyl možný vzhledem k politice vedené za Studené války. Žádná ze světových mocností, kromě Francie, nebyla ochotná podpořit založení takového orgánu. Návrh statutu komise byl revidovaný v roce 1953 ve snaze být pro státy přijatelnější a to na základě dobrovolné participace. Výbor se scházel od roku 1957 v Ženevě, ale překonat překážky a vybudovat mezinárodní trestní soud nezávislý na státech se nepodařilo. (Nanda 1998: 414; Ternon 1997: 39-40)

Dalším z problémů bylo to, že se Úmluva nezabývala otázkou nepromlčitelnosti. OSN se na tento problém zaměřila v 60. letech, kdy se Komise OSN pro lidská práva začala zabývat tím, jak závažné mezinárodní zločiny zbavit výhody promlčení. V listopadu 1968 Valné shromáždění OSN přijalo usnesením č. 2391 Úmluvu o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Individuální postavení má podle článku I odstavec b této Úmluvy zločin genocidy definovaný Úmluvou o genocidě z roku 1948. Zločin genocidy se tímto usnesením tedy stal nepromlčitelným. (Ternon 1997: 43)

V roce 1969 Subkomise boje proti diskriminačním opatřením a na ochranu menšin požádala Hospodářskou a sociální radu, aby vypracovala novou studii o prevenci a stíhání zločinu genocidy. Zvláštním zpravodajem se stal rwandský delegát Nicodeme Ruhashyankiko. Text však nebyl objektivní právní studií a na několik let se tak zkoumání této otázky pozastavilo. V roce 1982 Subkomise opět žádala o jmenování zvláštního zpravodaje, který by dohnal zpoždění při zkoumání této otázky a vypracoval novou studii. Zvláštním zpravodajem se stal Benjamin Whitaker, který v roce 1986 předložil novou studii, která se týkala prevence a stíhání zločinu genocidy. Tato studie poukázala na obtíže, se kterými se potýkali autoři Úmluvy. Obtíže vyplývaly z požadavků vlád členských států, v důsledku kterých byl pojem genocida v Úmluvě vysvětlen dvojznačně. Tato zpráva však zůstala v archivu Hospodářské a sociální rady a Valnému

shromáždění předána nebyla. Protože nebyly od počátku položeny základy pro vznik pravomocné soudní struktury, OSN nebyla schopná zločinům genocidy zabránit ani je trestat. (Ternon 1997: 32-33)

5. Období studené války

Úmluva o genocidě, přijatá v roce 1948, byla použita až v 90. letech v souvislosti s Tribunály v bývalé Jugoslávii a ve Rwandě. V průběhu tohoto období proběhla genocida v Kambodži, které zabráněno nebylo a k jejímu potrestání došlo až o desítky let později, přestože je Kambodža signatářským státem Úmluvy o genocidě. (Butters 2007: 50-57)

5.1 Genocida v Kambodži

Vláda Rudých Khmerů trvala od roku 1975 do roku 1979. Rudí Khmerové bylo partyzánské hnutí založené v roce 1960. V čele hnutí stál obdivovatel maoistického komunismu Pol Pot, který chtěl po vzoru čínského komunismu přebudovat i Kambodžu. Cílem Rudých Khmerů bylo transformovat kambodžskou společnost ve společnost primitivní, přičemž všichni občané se měli podílet na venkovských pracovních projektech a zároveň se vzdát všech západních inovací. V roce 1970 v Kambodži propukla občanská válka s Rudými Khmery na jedné straně a antikomunistickou vládou Lon Nola, podporovaného Spojenými státy, na straně druhé. V roce 1975 se Rudým Khmerům podařilo svrhnout vládu Lon Nola a Pol Pot začal s přestavbou Kambodži podle maoistického vzoru. (World Without Genocide 2012a)

Ihned po převzetí moci v dubnu 1975 zformovali novou vládu, přejmenovali Kambodžu na Demokratickou Kampučii a začali stěhovat obyvatele z měst do přírodních táborů. Tím začali s budováním agrární společnosti. Pol Pot se snažil vytvořit stát bez jakýchkoliv institucí, náboženství a bez jakékoliv moderní techniky. Dalším cílem bylo ztrojnásobit zemědělskou produkci za jeden rok. Okamžitě začali být likvidováni lidé, kteří byli pro Rudé Khmery nepohodlní. Intelektuálové, podnikatelé, buddhisté, cizinci a další skupiny obyvatel se stali terčem kambodžské genocidy. Další tisíce lidí zemřely na podvýživu a v důsledku šířících se nemocí. (Fletcher 2009; Frey 2009: 87)

Za účelem dosažení ideálního komunistického modelu Rudí Khmerové nutili všechny obyvatele pracovat na farmách a zbavovali se lidí nevhodných pro tuto práci, jako jsou staří, postižení a nemocní lidé. Další nepotřebnou skupinou se stali intelektuálové, kteří byli stejně jako vysokoškolští učitelé popraveni.

Terčem kambodžské genocidy byli také budhističtí mniši (budhismus byl v Kambodži nejrozšířenějším náboženstvím). Pouze 2000 z celkových 70 000 budhistických mnichů přežilo genocidu. Podobným způsobem bylo nakládáno s náboženskými menšinami, s Muslimy a Křesťany. Většina perzekuovaných Muslimů byla etnická menšina Čamů, žijící u vietnamských hranic. Pouze polovina z tehdejší milionové populace Čamů přežila. Khmerskou ideologii dále definovala nenávisť k cizincům, jako jsou Vietnamci a Číňané. Rudí Khmerové se snažili zpřetrhat vazby s okolním světem, jak jen to bylo možné. Mezinárodní obchod byl limitován pouze na export surových materiálů do Číny, Jugoslávie a Severní Koreji výměnou za zbraně. Zahraniční ambasády byly zavřeny, bylo zakázáno používání telefonů, telegrafů a pošty směrem z Kambodži. Knihovny a školní budovy byly vypáleny a srovnány se zemí. (Frey 2009: 87-90)

Režim Rudých Khmerů se začal chýlit ke konci v prosinci 1978, kdy Vietnam zahájil invazi do Kambodži. Na počátku ledna 1979 ovládli hlavní město Phnom Penh a vedoucí představitelé Rudých Khmerů utekli do severní části Kambodži a do Thajska. Vietnamská nadvláda v Kambodži trvala až do roku 1989. Poté zde OSN zřídila prozatímní operaci, která měla obnovit mír v Kambodži, UNTAC (United Nations Transitional Authority in Cambodia). Mise UNTAC v Kambodži fungovala od roku 1991 do 1995. (Frey 2009: 91-92)

5.2 Reakce mezinárodního společenství

Od roku 1978 mezinárodní podvědomí o genocidě v Kambodži rostlo. Prezident Spojených států Jimmy Carter v dubnu 1978 při oficiálním prohlášení Bílého domu k situaci v Kambodži použil výraz genocida. Avšak i přes uznání akcí Rudých Khmerů za genocidu mezinárodní společenství, kromě Vietnamu, neudělalo nic pro její zastavení. Vietnamská invaze v roce 1979 však byla většinou mezinárodního společenství odsouzena. V souvislosti s diskusí o zabránění genocidy v Kambodži se začala vést debata o tom, zda intervenovat, nebo zda zachovat princip nevměšování se. V rámci debaty se vyskytl střet mezi zachováním státní suverenity a ochranou lidských práv. Rada bezpečnosti se v otázce kambodžské genocidy držela zpět a vláda Rudých Khmerů byla mezinárodně uznávána jako jediná legitimní vláda Kambodže. Rudí Khmerové navíc zastupovali Kambodžu v OSN do roku 1992. (Butters 2010: 50-69)

Úmluva o genocidě nebyla po desítky let od svého přijetí vůbec využita. Mezinárodní soud, o jehož vzniku Úmluva o genocidě hovoří, vznikl až na konci 20. století. Vývoj mezinárodního trestního práva nečinil desítky let od konce

druhé světové války a Norimberského tribunálu výrazný pokrok. Tato stagnace vývoje byla důsledkem napětí mezi dvěma bloky v období studené války. Až počátek 90. let představuje zlom, kdy do popředí vstupuje ochrana lidských práv, především práv etnických menšin. (Schabas 2007: 384-385)

Konec studené války znamenal pro ochranu lidských práv obrovský krok kupředu, jelikož se pozornost, která byla do té doby věnována hrozbě jaderného střetu mezi USA a SSSR, obrátila na porušování základních lidských práv ze strany některých států a na zločiny páchané na civilním obyvatelstvu ve vnitrostátních ozbrojených konfliktech. Zatímco v průběhu bipolárního konfliktu se za největší hrozbu považovalo vedení války a zasahování do suverenity států, po roce 1989 se začal klást důraz právě na lidská práva. Tato změna vedla k otevření debaty o vztahu suverenity a ochrany lidských práv a o oprávněnosti humanitární intervence. V souvislosti s nastolenou problematikou ochrany lidských práv se objevilo v 90. letech několik konceptů, jako je například právo/povinnost zasáhnout. Podle konceptu práva/povinnosti zasáhnout, který vznikl na konci 80. let, mají státy či nevládní organizace právo nebo dokonce povinnost poskytnout civilnímu obyvatelstvu v případě humanitární krize pomoc a ochranu a dotčený stát tomu nesmí bránit. Na tento koncept navázalo v průběhu 90. let několik dalších návrhů, které se přednostně zabývaly lidskými právy a ochranou civilního obyvatelstva. Konec vyhroceného soupeření mezi dvěma bloky také vedl k posílení mezinárodních institucí, zejména OSN. (Bílková 2010: 27-28)

6. Mezinárodní trestní tribunály

V 90. letech došlo k pokroku nejen, co se týče zřízení Mezinárodních trestních tribunálů, ale zároveň i ve vývoji Mezinárodního trestního soudu. V roce 1989, v reakci na žádost státu Trinidad a Tobago, Valné shromáždění požádalo Komisi pro mezinárodní právo, aby pokračovala v práci na vytvoření Mezinárodního trestního soudu s jurisdikcí zahrnující nelegální obchod s drogami. Následující rok se britská předsedkyně vlády Margaret Thatcher a prezident USA George Bush snažili vzbudit myšlenku vytvoření mezinárodního tribunálu, který by se zabýval iráckou invazí do Kuvajtu. Tribunál měl navazovat na Tribunál z Norimberku a soudit zločiny agrese. Této myšlenky se po iráckém masakru Kurdů chopily i evropské mocnosti jako Německo, Lucembursko, nebo Belgie. Následně mělo být podstatou soudu stíhání iráckých vůdců z hlediska Úmluvy o genocidě. Projekt na vytvoření iráckého tribunálu se nezdařil, ale díky diskusi,

kteřou vyvolal, se znovu oživila otázka vytvoření stálého mezinárodního trestního soudu. (Schabas 2006: 11-13)

V listopadu 1992 Valné shromáždění v rezoluci 47/33 požádalo Komisi pro mezinárodní právo, aby přednostně vypracovala návrh statutu Soudu. Komise předložila Valnému shromáždění předběžnou zprávu, ve které jsou diskutovány otázky týkající se jurisdikce a administrativy soudu. Po obdržení kladné odpovědi od Valného shromáždění byl Komisi v roce 1993 vypracován další návrh statutu, na který Valné shromáždění požadovalo připomínky ze strany vlád. Dalším podnětem k vytvoření Mezinárodního trestního soudu bylo zřízení Mezinárodních trestních tribunálů, které si získaly mezinárodní pozornost, a které měly do budoucna odradit od páčání podobných zločinů. (Nanda 1998: 415-416; OSN 1999)

6.1 Genocidy v bývalé Jugoslávii

Válka v bývalé Jugoslávii vypukla na počátku 90. let a důvody jejího vzniku vyplývají především z mnohonárodnostní povahy státu. Počátek rozpadu komunistické Jugoslávie v 80. letech, kterou doposud vedl Josip Broz Tito, souvisel s nástupem nacionalistických tendencí v členských státech, především pak v Srbsku. Jednotlivé členské státy se začaly snažit o vyšší míru samostatnosti, což se setkalo s nevělí Srbů, kteří byli proti rozpadu Jugoslávie a naopak toužili po tom, aby právě oni měli ve státě hlavní slovo. (Naimark 2006: 129-144)

Válka vypukla po tom, co Slovinsko a Chorvatsko v červnu 1991 vyhlásily nezávislost. Zatímco ve Slovinsku trvaly boje mezi Slovinci a Jugoslávskou lidovou armádou (JLA) jen několik dní, v Chorvatsku propukla válka naplno. Srbské milice spolu s JLA obsadily chorvatská území osídlená Srby, zřídily zde Republiku srbská Krajina a začaly území „čistit“ od Chorvatů. Z JLA se postupně stala srbská armáda v čele se Slobodanem Miloševićem. Mezi oblastmi, kde byla páčána genocida na chorvatském obyvatelstvu, patří vesnice Kijevo a město Vukovar. Přestože od podzimu 1991 byly mezi srbskou a chorvatskou armádou rozmístěny jednotky OSN, příměří nenastalo a Srbové dál usilovali o to, aby mohli chorvatské území přičlenit zpět. Rada bezpečnosti vydala několik rezolucí, které vyjadřovaly znepokojení nad situací v bývalé Jugoslávii a vyzývaly k ukončení bojů. Tato usnesen však žádný výsledek neměla, a proto generální tajemník v únoru 1992 doporučil Radě bezpečnosti ustavení jednotek UNPROFOR (United Nations Protection Force), které měly představovat

přechodné opatření s cílem urovnat jugoslávskou krizi. (Naimark 2006: 144-146; OSN 1996)

V roce 1992 se válka začala rozšiřovat i na území Bosny a Hercegoviny, kde byly jednotky JLA sestaveny z bosenských Srbů v čele s nacionalistou Radovanem Karadžićem. Ti v lednu 1992 vytvořili na území Bosny a Hercegoviny Republiku srbskou kvůli obavám z odtržení Bosny a Hercegoviny od Jugoslávie. Představitel bosenských Muslimů Alija Izetbegović o nezávislost Bosny a Hercegoviny usiloval, což vedlo k vypuknutí války v dubnu 1992. Válka, doprovázena vlnou masakrů, zde trvala tři a půl roku a stala se nejhorším krveprolitím v Evropě od druhé světové války. Srbové bosenské Muslimy vyháněli z měst a vesnic, které si sami nárokovali. Polovojenské jednotky se zhostily úkolu vytvořit etnicky homogenní srbské teritorium a Muslimy zabíjeli, týrali a znásilňovali. Koncem léta se k útokům namířeným proti Muslimům přidali i bosenští Chorvaté. Masakry vedly do konce roku 1992 k útěku dvou milionů bosenských obyvatel, převážně bosenských Muslimů. Nejhorší situace byla v internačních táborech a vězeních ve městech v Trnopolje, Omarska a Keraterm, zřizovaných bosenskými Srby. Nejznámějším a nejhorším případem genocidy se stal masakr v Srebrenici v červenci 1995. Území Srebrenice spadalo pod „bezpečnou zónu“, kterou zde vyhlásila OSN, a která byla pod ochranou nizozemských vojáků z jednotky UNPROFOR. Při masakru v Srebrenici, kterou obsadila bosensko-srbská armáda v čele s velitelem Ratkem Mladićem, zemřelo šest až osm tisíc lidí. OSN později přiznala, že obyvatelé Srebrenice nedokázala před srbskými jednotkami ochránit. (Naimark 2006: 144-155)

Vyhlazování se dopouštěli také bosenští Chorvaté. Jeden z masakrů proběhl v městě Ahmići v dubnu 1993, kde bosensko-chorvatská armáda podpalovala domy Muslimů. Stejně jako Srbové i Chorvaté zřídili internační tábory v údolí Lasva, kam umísťovali Muslimy. Zde byli civilisté týráni a ženy znásilňovány. Vyhlazování vyvrcholilo při vyhánění Srbů z oblasti Krajina. Při vojenských operacích Blesk a Bouře v roce 1995 odsud bylo vyhnáno a zabito zhruba 200 000 lidí. Důvody chování srbské i chorvatské armády spočívaly v tom, že si chtěly zajistit ta území Bosny, na která měla podle svého názoru nárok. (Naimark 2006: 157-161)

Zvláštní případ představuje Kosovo, kde válka v podstatě začala a také skončila. Konflikt v Kosovu vyústil kvůli sporům mezi kosovskými Albánci, tvořící

většinu obyvatel, a Srby, kteří považují Kosovo za kolébku své kultury. Nepokoje začaly v březnu 1989, kdy Srbové zrušili Vojvodině a Kosovu autonomii, kterou jim zaručovala ústava z roku 1974. Albánci vyhlásili výjimečný stav a vztahy mezi oběma národnostmi se vyhroutil tak, že Albánci na jaře roku 1991 zorganizovali masové demonstrace na protest proti srbským represím, které však Srbové brutálně rozehnali. Boje se v Kosovu rozhořely až v roce 1996, kdy na Srby začala útočit Kosovská osvobozenecká armáda (UČK) sestavená z albánských radikálů. Konflikt eskaloval v roce 1998, kdy se agrese Srbů i UČK stupňovala. Proběhlo několik čistek, které měly albánské obyvatelstvo donutit, aby Kosovo opustilo. V říjnu 1998 do země přijelo 1300 pozorovatelů z Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), ale obě strany na sebe útočit nepřestaly. Kvůli probíhajícím masakrům se do situace vložili i představitelé NATA, kteří se v únoru 1999 pokusili přimět kosovskou a srbskou stranu, aby podepsala dohodu, která by znamenala, že NATO bude Kosovo vojensky kontrolovat a Albánci budou moci za tři roky v referendu rozhodnout o své nezávislosti. Až v březnu na to přistoupili Albánci a byla stažena mise OBSE. Následně NATO začalo Srbsko a Kosovo bombardovat a to bez mandátu RB OSN, který mu byl přidělen až po zásahu. Západ doufal, že se Srbové brzo vzdají, ale bombardování etnické čistky ještě urychlilo. Vyhlazování obyvatel zde probíhalo stejně jako v Bosně a Hercegovině a bylo doprovázeno systematickým znásilňováním žen a dívek. V červnu Milošević uznal svou porážku a kontrolu nad Kosovem převzaly jednotky NATO. S čistkami a vyháněním Srbů začali také Albánci, kteří se vraceli zpět do Kosova. (Naimark 2006: 162-169)

Masakrům přihlížela celá Evropa, která se snažila konflikt umírnit. Tehdejší ideou byla trestní odpovědnost za spáchané zločiny a stíhání jejich pachatelů. Francouzský ústavní soudce Robert Badinter, který zároveň předsedal Arbitrážní komisi pro bývalou Jugoslávii, ustavené na konci roku 1991 Evropskou komisí, pozvedl myšlenku mezinárodního trestního tribunálu. Tento návrh představil i francouzskému ministru zahraničí Ronaldu Dumasovi, který to projednal i s prezidentem Mitterandem. Mitterand byl vůči této myšlence zpočátku skeptický a tvrdil, že spíše než tribunál je potřeba politické rozhodnutí. S vytvořením mezinárodního tribunálu souhlasila i nevládní organizace Human Rights Watch ve své zprávě, vydané na konci roku 1992. Na Londýnské konferenci v srpnu 1992 německý ministr zahraničí Klaus Kinkel vyzýval k vytvoření mezinárodního trestního soudu, což podpořil i Ronald Dumas.

Na konferenci bylo přijato, že spolupředsedové budou pokračovat v budování mezinárodního trestního soudu. Rada bezpečnosti v říjnu 1992 založila expertní komisi, která se následně podílela na vytvoření tribunálu. Úsilí vytvořit mezinárodní soud pro bývalou Jugoslávii pokračovalo celý rok 1992. Největší podporu mělo vytvoření ICTY od USA. V prosinci americký ministr zahraničí zveřejnil jména podezřelých ze zločinů proti lidskosti, mezi nimiž byli vůdci bosenských Srbů Karadžić a Mladić, srbský prezident Milošević, kteří byli následně souzeni před ICTY. (Schabas 2006: 13-19)

6.2 ICTY

Již v průběhu války bylo zřejmé, že během konfliktu došlo k několika porušení mezinárodního práva a bude nutné tyto zločiny stíhat. Avšak nedalo se očekávat, že po skončení konfliktu budou státy ochotny trestat své vojáky a vedoucí politické představitele samy, proto mezinárodní společenství vyřešilo situaci ustavením nového mezinárodního tribunálu. Jeho předchůdcem byl Mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku, který však vznikl za zcela jiných okolností. Norimberský tribunál byl ustaven po skončení války prostřednictvím mezinárodní smlouvy. Při zřizování tribunálu v Jugoslávii válka nadále pokračovala a Chorvatsko a Federativní republika Jugoslávie byly proti takovému návrhu, proto v tomto případě nebylo možné tribunál zřídit na základě mezinárodní smlouvy a mezinárodní společenství potřebovalo nalézt jinou alternativu. Poprvé v historii také rozhodlo o ustavení soudního tribunálu pro stíhání osob mezinárodní společenství a ne válečné vítězné mocnosti. (ICTY 2009: 3; Válek 2009: 3)

6.2.1 Statut ICTY

25. května 1993 přijala Rada bezpečnosti OSN rezoluci č. 827, která obsahovala Statut Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (ICTY). Rada bezpečnosti ustavila ICTY na základě kapitoly VII Charty OSN, což byl krok v té době bezprecedentní a vyvolával tak odborné diskuse. Jedná se o tribunál ustavený ad hoc, což znamená, že je to orgán dočasný, který soudí zločiny páchané v určitou dobu a na území určitých států. ICTY má sídlo v nizozemském Haagu. (Válek 2009: 3-4)

Do jurisdikce Tribunálu spadají čtyři kategorie zločinů podle mezinárodního práva: závažná porušení Ženevských konvencí přijatých v roce 1949, porušování práv nebo obyčejů války, genocida a zločiny proti lidskosti. Definici genocidy Statut převzal z čl. II Úmluvy o genocidě. Podle Statutu má Mezinárodní

Tribunál právo stíhat pouze fyzické osoby, vyloučeny jsou tedy osoby právnické. Podle čl. 7 nedojde ke zbavení odpovědnosti nebo ke zmírnění trestu, pokud je obviněná osoba například hlavou státu, nebo členem vlády. Dále, pokud obviněný jednal podle rozkazu vlády, nebo svého nadřízeného, nebude zbaven trestní odpovědnosti, ale může mu být trest zmírněn. (OSN 2009: 5-6)

ICTY má, podle čl. 9 Statutu, v případě konkurující jurisdikce přednost před vnitrostátními soudy, což vede k tomu, že žádný čin nesmí být souzen dvakrát. Pokud tedy bude osoba Tribunálem odsouzena, nesmí být za ty samé činy souzena znovu domácími soudy státu, což je ukotveno v čl. 10. Naopak pokud je osoba odsouzena vnitrostátním soudem, může být následně trestána Tribunálem pro závažné porušení mezinárodního humanitárního práva, pokud byl vnitrostátním soudem zločin označen jako běžný zločin, pokud řízení před vnitrostátním soudem nebylo nestranné a nezávislé, anebo pokud případ nebyl řádně veden. (OSN 2009: 7; Válek 2009: 4)

Rozhodnutí Rady Bezpečnosti o zřízení ICTY má historický význam. ICTY představuje konec zdoluhavých, neplodných diskusí probíhajících na půdě OSN od doby vytvoření Norimberského tribunálu. Se zřízením ICTY byla zároveň připravena půda pro následné vytvoření Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu a pro Mezinárodní trestní soud. (Markusen – Mennecke 2004: 426)

6.3 Genocida ve Rwandě

Genocida ve Rwandě, probíhající od dubna do července 1994, patří mezi nejkrvavější genocidy 20. století. Genocida byla páchána na etnické skupině Tutsiů a na umírněných Hutuech hutujskými milicemi spolupracujícími s rwandskou vládou a armádou. Byl zabit téměř milion lidí a další dva miliony lidí utekly do sousedící Burundi, Ugandy, Tanzanie a Zairu. (World Without Genocide 2012b)

Etnická skupina Hutuů tvoří většinu rwandské populace (85%), zatímco Tutsiové menšinu (14%). S příchodem Belgičanů se rozdíl mezi etnickými skupinami začaly prohlubovat. Tutsiové, kteří následně stáli v čele státu, měli oproti Hutuům jasná privilegia, což vyvolávalo mezi skupinami konflikty. Do roku 1957 Hutuové formovali politické strany, které Tutsie v čele státu neuznávaly. V listopadu 1959 se Hutuové vzbouřili a svrhli tutsijskou vládu. Tutsiové reagovali pokusem zabít vůdce Hutuů, což vedlo ke genocidnímu útoku na Tutsie. Po získání nezávislosti v roce 1962 Hutuové stanuli v čele

státu. V roce 1987 skupina Tutsiů, která uprchla do Ugandy po genocidě v roce 1959, zformovala Rwandskou vlasteneckou frontu (Rwandan Patriotic Front - RPF), která následně bojovala proti silám Hutuů. Konflikt mezi skupinami začal sílit a zabíjení bylo čím dál častější. V srpnu 1993 prezident Habyariman podepsal s RPF arushské dohody, které zaručovaly příměří a svobodné volby do dvou let. Po podpisu dohod Rada bezpečnosti zřídila misi UNAMIR (United Nations Assistance Mission for Rwanda), která měla dohlížet na příměří a zajistit humanitární pomoc uprchlíkům. (Frey 2009: 93-97; United Human Rights Council 2013b)

Genocida začala 7. dubna 1994, den poté co bylo sestřeleno letadlo prezidenta Habyarimana nad letištěm hlavního města Kigali. Dodnes není jasné, kým bylo letadlo sestřeleno. Francouzská vláda tvrdila, že letadlo sestřelil vůdce RPF Paul Kagame, ale podle druhé verze měli útok na svědomí hutujští extrémisté, kteří tak chtěli odůvodnit následné útoky na Tutsie. Několik hodin po útoku hutujské milice převzaly kontrolu nad hlavním městem a zabily premiéra, stejně jako 10 belgických vojáků, kteří byli členy mise UNAMIR. Byly sestaveny seznamy prominentních Tutsiů a hutujských opozičních politiků, na které milice zaútočily nejdříve. Masakry Tutsiů začaly ve větších městech, kde chodili od domu k domu a Tutsie vytáhli ven. Před smrtí byly na ulicích ženy znásilněny a muži mučeni. Na silnicích milice postavily zátarasy a každý, kdo chtěl projít, musel prokázat, zda je Tutsi, nebo Hutu. Tutsie čekala okamžitá smrt. Mezitím vojska RPF začala obsazovat zemi z východu. (Frey 2009: 97-98, Ternon 1997: 281)

Již v lednu byl kanadský velitel mise UNAMIR Roméo Dallaire informován o skrýších plných zbraní a o plánovaných vraždách. Následně pak varoval OSN o tom, že Hutuové plánují genocidu. Dallaire podával informace do sídla OSN v New Yorku a žádal povolení o provedení razie na sklady se zbraněmi. Kromě pouze přihlížejícího postoje OSN byla znepokojující nečinnost světových mocností. Masové vraždění ve Rwandě úředníci a diplomaté Spojených států, některých evropských zemí a většina zástupců Rady bezpečnosti odmítali několik týdnů charakterizovat jako genocidu a to navzdory důkazům o záměru zničit menšinu Tutsiů. Cílem těchto manévrů bylo zabránit intervenci. Zpětně však byly události ve Rwandě všeobecně uznány jako jasný příklad genocidy. Mezitím Dallaire požadoval více ozbrojených sil a nezbytné zásoby pro vojáky, které mu OSN nejen neposkytla, ale většina vojáků UNAMIR byla navíc koncem dubna evakuována. Genocida byla ukončena na počátku července, kdy

vůdce FPR převzal kontrolu nad Kigali a rychle etabloval novou prozatímní vládu. (Frey 2009: 98-99; Theriault 2010: 485-486)

Již 13. dubna zástupce RPF napsal předsedovi Rady bezpečnosti o tom, že byl spáchán zločin genocidy za přítomnosti mírových sil OSN a zároveň ho vyzval k vytvoření tribunálu a zatčení osob, zodpovědných za spáchání těchto zločinů. Pokračující masakry byly odsouzeny v rezoluci 912 z 21. srpna a v prohlášení předsedy Rady bezpečnosti z 30. dubna. V původním prohlášení bylo pro označení zločinů použito slovo genocida, což bylo zakázáno americkou vládou s podporou Velké Británie a Číny. Použitím slova genocida by mohlo být veřejně poukázáno na to, že postoj členů Rady Bezpečnosti byl v rozporu s Úmluvou o genocidě, která v čl. I uvádí, že se signatáři zavazují genocidě předcházet a trestat ji. (Beigbender 2011: 87-88)

6.4 ICTR

Stejně jako u ICTY, vytvoření Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu (ICTR) předcházelo ustavení expertní komise v červenci 1994. V říjnu komise oznámila, že jednotlivci na obou stranách konfliktu v období od 6. dubna do 15. července se dopustili závažného porušení mezinárodního humanitárního práva a zločinů proti lidskosti, a že vyhlazování páchané Hutuy představuje genocidu podle čl. II Úmluvy o genocidě. Zatímco Jugoslávie vzdorovala vytvoření ICTY, rwandská vláda v čele s Tutsii založení Tribunálu sama navrhla předsedovi Rady bezpečnosti v dopise z 24. září. Avšak 8. listopadu Rwanda hlasovala proti rezoluci 955, vypracované pod vedením USA, ve které RB OSN ustavuje Tribunál. Hlavní rwandskou námitkou bylo, že Statut vyloučil trest smrti, který je součástí rwandského trestního zákoníku. Další námitky se týkaly struktury a sídla Tribunálu, které Rwanda požadovala mít na svém území. Tyto námitky však byly Radou bezpečnosti zamítnuty. (Beigbender 2011: 88)

ICTR byl zřízen rezolucí Rady bezpečnosti podle kapitoly VII Charty OSN a to rezolucí č. 995. Vytvoření ICTR nepodpořila Čína, která se zdržela hlasování, protože se její zástupci domnívali, že by Tribunál měl být ustaven na základě mezinárodní smlouvy a ne rezolucí podle kapitoly VII. Sídlem Tribunálu se stalo město Arusha v Tanzanii, o čemž bylo rozhodnuto v rezoluci č. 977 v únoru 1995. (Válek 2009: 10)

6.4.1 Statut ICTR

ICTR je tribunál ustavený ad hoc, stejně jako Tribunál pro bývalou Jugoslávii. Tribunál se zabývá porušováním mezinárodního humanitárního práva, které bylo spácháno rwandskými občany na území Rwandy a území okolních států v období mezi 1. lednem a 31. prosincem 1994. Územní a časová příslušnost se od ICTY výrazně liší. Na rozdíl od ICTY, se územní příslušnost ICTR vztahuje nejen na území Rwandy, ale zároveň na území sousedních států, kde byly zločiny páchany rwandskými občany. Druhý rozdíl se týká časové příslušnosti, přičemž jurisdikce ICTR se vztahuje pouze na činy spáchané během roku 1994, zatímco časová příslušnost Tribunálu pro bývalou Jugoslávii je ohraničena pouze začátkem (1. 1. 1991). Na základě mandátu ICTR, by Tribunál měl stíhat pachatele z obou stran konfliktu a to jak ze strany Hutuů, tak Tutsiů. Se stíháním členů RPF však Rwanda od počátku nesouhlasila. (OSN 2010; Beigbeder 2011: 99-100; Šturma 2002: 102)

Jurisdikce Tribunálu se vztahuje na zločiny genocidy, zločiny proti lidskosti a válečné zločiny. Stejně jako v případě ICTY i v čl. 2 Statutu ICTR je definice genocidy převzata z čl. II Úmluvy o genocidě. Ke změně oproti ICTY došlo v případě vymezení zločinů proti lidskosti v čl. 3, v jehož úvodním odstavci již není uvedeno, že zločiny musí být spáchány v souvislosti s ozbrojeným konfliktem. Avšak místo toho je zde uvedeno, že zločiny proti lidskosti musí být páchany „jako součást rozsáhlého nebo systematického útoku proti civilnímu obyvatelstvu z národních, politických, etnických, rasových či náboženských důvodů“ (OSN 2010). K úpravám došlo i v případě vymezení válečných zločinů, protože se podle mezinárodního humanitárního práva jednalo o vnitrostátní ozbrojený konflikt, na rozdíl od války v bývalé Jugoslávii, která měla mezinárodní charakter. Ve vnitrostátním konfliktu nemohou být aplikovány Ženevské úmluvy z roku 1949 v plném rozsahu, ale pouze jejich společný čl. 3, spolu s Dodatkovým protokolem II k těmto úmluvám z roku 1977. Do výčtu těchto zločinů patří například kolektivní tresty, braní rukojmí, teroristické činy, útoky proti osobní důstojnosti jako je znásilnění nebo nucená prostituce. (OSN 2010; Válek 2009: 10-11)

S ICTY má Tribunál pro Rwandu společné některé další znaky. Jurisdikce se vztahuje pouze na fyzické osoby, nevyjímá hlavu státu nebo vlády a vládní činitele. Čl. 8 upravuje vztah Tribunálu k vnitrostátním soudům, přičemž platí, že Tribunál má před vnitrostátními soudy přednost. Čl. 9 stanovuje, že osoba,

souzena před Tribunálem, nemůže být za totéž stíhána vnitrostátními soudy. Co se týče organizace, Tribunál tvoří tři soudní a jeden odvolací senát, úřad protektora a kancléře. (OSN 2010)

Mezinárodní trestní tribunály představují významný pokrok pro stíhání zločinů genocidy, pro rozvoj mezinárodního trestního soudnictví a přispěly k rozvoji konceptu individuální trestní odpovědnosti. Od svých předchůdců, mezinárodních vojenských tribunálů vytvořených po druhé světové válce, se Tribunály z 90. let v mnoha ohledech liší. Především vznikly za zcela jiných okolností. O vzniku Tribunálů nerozhodli váleční vítězové, ale mezinárodní společnosti. ICTY a ICTR byly zřízeny na základě rozhodnutí Rady bezpečnosti, což umožnilo jejich rychlý vznik a nebylo nutné čekat na konsenzus kompetentních států. Přesto byla tato forma ustavení a její legalita zpochybňována, protože kapitola VII Charty OSN, podle které byly Tribunály zřízeny, s ustavováním mezinárodních trestních tribunálů výslovně nepočítá. Největším přínosem Tribunálů však je, že významně přispěly k vytvoření Mezinárodního trestního soudu. (Aksar 2004: 40-42; Bílková 2010: 30; Šturma 2010: 488-490, Válek 2009: 95)

6.5 *Mimořádné senáty soudů Kambodže*

Během genocidy v Kambodži za vlády Rudých Khmerů zemřelo přes 1,7 milionu lidí (20% obyvatelstva). Přestože jejich vláda skončila v roce 1979, k potrestání viníků došlo až o třicet let později. V době studené války Rudí Khmerové zastupovali zemi v OSN a o vytvoření tribunálu, který by stíhal zločiny z období 1975-1979, se začalo uvažovat až v 90. letech. V roce 1997 vláda Kambodže požádala OSN, aby jí pomohla zřídit soudní proces, který měl stíhat vůdce Rudých Khmerů. OSN pověřila Skupinu expertů, aby prozkoumala proveditelnost procesů. Návrh, zřídit ad hoc mezinárodní trestní tribunál pod záštitou OSN, byl však vládou Kambodže zamítnut. Kambodža trvala na tom, že soud musí probíhat na kambodžském území. Kambodža požádala o mezinárodní účast kvůli slabosti kambodžského právního systému a kvůli mezinárodní povaze zločinů. Obě strany se dohodly na kompromisu, podle kterého měl být tribunál součástí kambodžského právního systému a měl být sestaven z národních i mezinárodních soudců. (ECCC 2012; Šturma 2010: 493)

V roce 2001 byl v kambodžském senátu schválen zákon o zřízení Mimořádných senátů u soudů Kambodže (ECCC). Přestože se jedná o vnitrostátní soudy Kambodže, v mimořádných senátech se objevují mezinárodní prvky, přičemž

senáty se skládají z domácích a zahraničních soudců. Mezinárodní soudci a prokurátoři jsou vybíráni ze seznamů připravených generálním tajemníkem OSN. Dohody mezi OSN a kambodžskou vládou bylo dosaženo roku 2003, kde je popsáno, jak mezinárodní společenství bude pomáhat a podílet se na mimořádných senátech. Do jurisdikce soudu spadají trestné činy podle zákona přijatého v roce 2001 a zločiny podle mezinárodního práva. Co se týče mezinárodního práva, patří sem zločin genocidy definovaný podle Úmluvy o genocidě a další, jako například zločiny proti lidskosti převzaté ze Statutu ICTR, nebo závažná porušení Ženevských úmluv. (ECCC 2012; Šturma 2010: 493)

7. Mezinárodní trestní soud

Návrhy na zřízení Mezinárodního trestního soudu se objevovaly již od poloviny 20. století, zejména v letech 1951 a 1953, kdy speciální komise ustavené Valným shromážděním vypracovaly návrhy statutu mezinárodního trestního tribunálu. Dalším významným mezníkem byl až rok 1989, kdy byl návrh na vytvoření Soudu předložen Valnému shromáždění Trinadem a Tobagem. Po tom co Valné shromáždění v letech 1990, 1992 a 1993 vyzývalo Komisi pro mezinárodní právo k vytvoření návrhu statutu, Komise předložila několik konceptů. V roce 1994 Komise svou práci na statutu úspěšně dokončilo a předalo Valnému shromáždění. (Beigbeder 2011: 188-189)

Po přijetí návrhu statutu v roce 1994 Valné shromáždění ustavilo ad hoc výbor, který měl zkoumat otázky spojené se zřízením soudu na základě statutu vytvořeného Komisí. Výbor předložil svou zprávu v roce 1995, ze které vyplývalo, že na návrhu statutu bude zapotřebí ještě další práce. Proto byl Valným shromážděním vytvořen Přípravný výbor, který měl navrhnout text úmluvy Soudu, který by byl přijatelný pro co nejvíc států. Během přípravy statutu se objevovaly velmi rozdílné postoje států k návrhu. Většina států souhlasila s myšlenkou vytvoření mezinárodního trestního soudu, ale názory se rozcházely v případě podoby statutu, jak široká bude jurisdikce, role Rady bezpečnosti a celkově vztah soudu s členskými státy. Přípravný výbor dokončil svou práci na svém šestém a posledním zasedání na jaře 1998. Finální text byl předložen na Římské konferenci, probíhající v červnu a červenci 1998. 17. července byl přijat Římský statut Mezinárodního trestního soudu, pro který hlasovalo 120 států, 7 států hlasovalo proti a 21 se zdrželo hlasování. Jedná se o mnohostrannou smlouvu, která je otevřena k podpisu všem státům. Sídlem

Soudu se stalo nizozemské město Haag. (Nanda 1998: 415-417; Šturma 2002: 117-119)

7.1 Statut ICC

Římský statut vstoupil v platnost 1. července 2002, kdy získal šedesát ratifikací, které byly pro vznik Soudu potřebné. Soud disponuje samostatnou mezinárodněprávní subjektivitou a není orgánem OSN. ICC funguje na základě principu komplementarity. To znamená, že v případě konkurující jurisdikce mají před ICC přednost vnitrostátní soudy. Za trestání pachatelů zodpovídají v první řadě signatářské státy a ICC má právo tyto osoby stíhat, pouze pokud smluvní strana není ochotna nebo schopna vést vyšetřování, které by vedlo k potrestání pachatele. V případě ICTY a ICTR měly před vnitrostátními soudy přednost naopak Tribunály. Zkušenosti z obou Tribunálů vedly k diskusi mezi státy, které cítily, že by tak mohla být ohrožena jejich suverenita. Při tvorbě Statutu ICC však bylo dohodnuto, že musí být zachována suverenita států, aniž by byl ohrožen cíl stíhat osoby podezřelé z nejzávažnějších mezinárodních zločinů. Princip komplementarity měl být kompromisem pro státy, které se obávaly narušení jejich suverenity. (Solera 2002: 147-149; Válek 2009: 15-16)

Co se týče zločinů, které spadají do jurisdikce Mezinárodního trestního soudu, jedná se podle čl. 5 o zločiny genocidy, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a zločiny agrese spáchané po roce 2002. Zločin agrese však nebyl, na rozdíl od ostatních třech zločinů, ve Statutu z roku 1998 definován. Definice zločinu agrese byla do Statutu včleněna až po Revizní konferenci Římského Statutu konané v roce 2010 v Ugandě. Další změnou, kterou Konference přinesla, bylo rozšíření okruhu válečných zločinů. (Jukl 2010)

Zařazení zločinu genocidy do Statutu ICC žádný stát nezpochybňoval, proto bylo jeho včlenění do Statutu nejsnadnější. Definice zločinu genocidy byla, stejně jako v případě ad hoc Tribunálů, převzata z čl. II Úmluvy o genocidě. Hlavním zdrojem pro výklad definice genocidy tedy zůstala Úmluva o genocidě z roku 1948, která byla předmětem diskusí několik desetiletí. V definici je uvedeno, že zločin genocidy je: „kterýkoli z níže uvedených činů, spáchaných v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou“ (OSN 1948). Prvním problémem je to, že při stíhání pachatelů genocidy jim musí být prokázán úmysl. Druhým úskalím definice je to, že jsou z výčtu chráněných osob vynechány jiné skupiny než skupiny národní, etnické, rasové, náboženské, zejména skupiny politické,

sociální či ekonomické. V průběhu přípravy Statutu se objevovaly návrhy na rozšíření chráněných skupin. Tyto snahy však neuspěly a na Římské konferenci účastníci došli k závěru, že bude lepší držet se obecně uznávané definice. (Šturma 2002: 129-130)

ICC má právo stíhat pouze jedince, ne státy. Patří sem jak osoby, které jsou přímo zodpovědné za tyto činy, tak osoby, které jsou podezřelé z napomáhání či účastenství a také vojenští velitelé a jejich nadřízení. Soud může vykonávat jurisdikci, pokud je obviněný občanem smluvního státu, pokud byl zločin spáchán na území smluvního státu, anebo pokud se RB OSN rozhodla postoupit danou situaci Prokurátorovi bez ohledu na státní příslušnost obviněného nebo místo, kde byl zločin spáchán. Co se týče časové příslušnosti, Soud může soudit pouze zločiny spáchané po 1. červenci 2002. Pokud stát k Římskému statutu přistoupí později, podléhá jurisdikci až v době, kdy v daném státu Statut vstoupí v platnost. (ICC 2013a)

Mezinárodní trestní soud je zcela závislý na pomoci států, proto je nutné, aby ratifikujících států bylo co nejvíce. V současné době k Římskému statutu přistoupilo 122 států. Cílem Soudu je tedy zvýšit počet smluvních států, aby bylo dosaženo univerzálnosti a byla tak ukončena beztrestnost pachatelů nejzávažnějších trestných činů mezinárodního významu. Přestože dochází k pokroku, významné státy, jako USA, Čína, Indie a Rusko, se k ICC zatím nepřipojily. Ze stálých členů Rady bezpečnosti jsou smluvními stranami pouze Francie a Velká Británie. Tyto státy ke Statutu nechtějí přistoupit, jelikož se obávají porušení jejich suverenity v trestním soudnictví, přesněji, nechtějí připustit možnost stíhání politických a vojenských velitelů prostřednictvím Mezinárodního trestního soudu. Navzdory principu komplementarity raději dávají přednost domácím soudům. (Beigbeder 2011: 193-194; ICC 2013b)

8. Odpovědnost za ochranu

Genocidy v bývalé Jugoslávii a ve Rwandě, kterým přihlížel celý svět, nastolily debatu o humanitární intervenci. Od doby, kdy OSN předvedla, že genocidám nedokáže účinně a včas zabránit, státy začaly obhajovat možnost intervence, která by závažné porušování lidských práv zastavila. Zásah NATO v Kosovu navíc vnesl do debaty problém, kdy jsou státy ochotny zabíjení nevinných lidí zastavit, ale brání jim v tom veto stálého člena Rady bezpečnosti. Otázky, které byly v této souvislosti nastoleny, se týkaly možnosti omezit právo veta stálých členů RB OSN při schvalování humanitární akce a již zmíněné dilema

humanitární intervence. Mezinárodní aktéři začínali souhlasit, že masové zabíjení civilistů v průběhu formování státu již není přípustné, přesto respektování státní suverenity zůstávalo jednou z nejdůležitějších zásad mezinárodního společenství. (Badescu 2011: 1-3 Bílková 2010: 32-33)

Otázkami suverenity a humanitární intervence se zabývali v 90. letech generální tajemníci OSN Butrus Butrus-Ghálí a Kofi Annan. Kofi Annan ve svých projevech zastával názor, že suverenita je důležitá zejména pro slabší státy, které jsou tak chráněny před velmocemi, ale nesmí se stát zástěrkou pro páchaní zločinů proti vlastnímu obyvatelstvu. Co se týče humanitární intervence, měly by být využity nejprve mírové prostředky, či sankce a až v krajním případě ozbrojený zásah. Kofi Annan následně vyzval členské státy OSN, aby vytvořily soubor zásad, které by umožňovaly humanitární intervenci, aniž by byla suverenita států ohrožena. Na výzvu reagovala kanadská vláda v září 2000 vytvořením pracovní skupiny složené z politických lídrů a vědců, nazývaná Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu (ICISS). Jako pomocný orgán pro politické záležitosti byla zřízena kanadským ministerstvem zahraničních věcí Mezinárodní konzultativní rada. Komise se setkala celkem na pěti schůzích, jejichž cílem bylo sladit problém intervence a suverenity států v politický konsenzus. (Bílková 2010: 33-34; Cronin 2007: 299-300)

18. prosince 2001 Komise zveřejnila závěrečnou zprávu, nazvanou Odpovědnost za ochranu (Responsibility to Protect – R2P). Termín humanitární intervence byl ve zprávě změněn na odpovědnost za ochranu. Nový termín má vyjadřovat to, že ve středu jeho pozornosti již není intervent, ale strádající obyvatelstvo, které potřebuje ochranu. Zpráva se zaměřuje na tři hodnoty, na suverenitu, lidská práva a zákaz použití síly. Na tyto hodnoty Komise nabízí nový pohled. Suverenita již nemá být chápána pouze jako kontrola (schopnost přijímat rozhodnutí), ale zároveň jako odpovědnost, kdy stát musí plnit závazek své obyvatelstvo chránit. Podle Komise jsou lidská práva záležitostí zájmu celého mezinárodního společenství, ne jen individuálních států. A použití síly již neznamená nejhorší zlo, ale v některých případech i nezbytné opatření k ochraně lidských práv. Hlavní ideou R2P je chránit civilní obyvatelstvo. To má primárně dělat daný stát, avšak pokud není ochoten nebo schopen tato práva zaopatřit, nastupuje na jeho místo mezinárodní společenství. Zásah společenství nesmí být chápán jako sankce proti státu, ale jako pomoc poskytovaná ohroženému obyvatelstvu. (Bílková 2010: 36)

Ve zprávě ICISS jsou dále uvedena kritéria, kdy je možné použít vojenský zásah. Zásadním důvodem jsou rozsáhlé ztráty na životech, jako je například páchání genocidy a etnických čistek. Dalšími odůvodněními může být odvrácení nebo ukončení lidského utrpení, vyčerpání nevojenských opatření a prostředků. Použití vojenského zásahu je také možné, pokud existuje reálná šance na úspěch zastavit nebo odvrátit utrpení, jež bylo důvodem intervence. R2P obsahuje tři základní odpovědnosti – odpovědnost prevence, reakce a rekonstrukce. Státy by tak měly sledovat přímé příčiny konfliktů a krizí, které ohrožují obyvatelstvo, tak aby byla zajištěna prevence. Odpovědnost reagovat znamená reagovat vhodnými opatřeními, jako jsou sankce, mezinárodní stíhání a v krajních případech vojenský zásah. Odpovědnost rekonstrukce přichází zpravidla po vojenském zásahu, kdy je nutná pomoc při obnově země a usmíření. (ICISS 2001)

Před světovým summitem v roce 2005 Odpovědnost za ochranu z roku 2001 prošla několika zásadními změnami, zejména prostřednictvím zpráv Panelu na vysoké úrovni pro hrozby, výzvy a změnu v roce 2004 a zprávy generálního tajemníka Kofiho Annana v březnu 2005. Obě zprávy nepřipouštějí možnost použití síly bez mandátu Rady bezpečnosti, avšak zpráva Panelu dále apeluje na stálé členy RB OSN, aby nevyužívali právo veta v případě genocidy a jiných hromadných porušování lidských práv. V září 2005 se konal v New Yorku Světový summit, kde se sešly všechny hlavy států a vlád mezinárodního společenství. Zde generální tajemník předložil koncept odpovědnosti za ochranu k jejímu schválení. Zpočátku nebylo jasné, zda ke schválení dojde, jelikož se státy rozdělily do několika táborů. První tábor se skládal z příznivců R2P, zejména z demokratických států Evropy a Latinské Ameriky, které se vyznačují podporou lidských práv, a z afrických států, které v nedávné době prodělaly humanitární krizi (VB, Norsko, Austrálie, Peru, Chile, Rwanda, JAR a další). Nejvýraznějším podporovatelem byla od počátku Kanada, která za koncept aktivně lobbovala od zveřejnění zprávy ICISS v roce 2001. K druhému táboru se hlásily odpůrci R2P, zejména státy, které dlouhodobě dávají přednost státní suverenitě a principu nevměšování se (Rusko, Čína), většina muslimských států a nedemokratické státy (Kuba, Bělorusko, Venezuela, Zimbabwe). Mezi odpůrci byly i Spojené státy, jelikož se obávaly, že by se musely angažovat i v situacích, kdy nejsou dotčeny jejich zájmy a naopak nemohly zasáhnout v případech, které by se těchto zájmů dotýkaly. Třetí tábor koncept podporoval, ale nijak aktivně se v této otázce neangažoval. Sem patřila i Česká republika. I přes různorodé

postoje mezinárodního společenství byl koncept včleněn mezi témata, o kterých se mělo na Summitu jednat. (Bílková 2010: 39-43)

Přes nepříznivou situaci, kdy USA, Čína, Rusko a mnoho dalších států vznášely proti R2P své výhrady, se podařilo koncept konsenzuálně přijmout Valným shromážděním a v září 2005 byl koncept R2P přijat hlavami států a vlád na Světovém summitu. V Závěrečném dokumentu Světového summitu byl však koncept oproti původní verzi okleštěn, což se stalo předmětem kritiky ze stran některých autorů. Jedním z nich byl australský diplomat a ředitel nevládní organizace International Crisis Group, Gereth Evans, který stál v čele ICISS. Schválení konceptu naopak považoval za velký úspěch generální tajemník Kofi Annan. Oproti původní myšlence se upustilo od zvýšení akceschopnosti Rady bezpečnosti omezením práva veta stálých členů, z textu byla vypuštěna kritéria legitimního použití ozbrojené síly a normou R2P se již Rada bezpečnosti dále nemusela zabývat. Toto téma bylo předáno výlučně do agendy Valného shromáždění a zvláštního poradce generálního tajemníka pro prevenci genocidy, jehož funkce byla zřízena v roce 2004. Zvláštní poradce má shromažďovat informace o případných hrozbách vypuknutí genocidy ve světě. Cílem jeho fungování je tedy včas varovat generálního tajemníka a RB OSN. V Závěrečném dokumentu je poprvé zavedena tzv. trojpilířová struktura R2P. První pilíř znamená odpovědnost státu ochraňovat své obyvatelstvo před zločiny genocidy, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločinům proti lidskosti. Podle druhého pilíře má být mezinárodní společenství připraveno poskytnout státům při realizaci této odpovědnosti pomoc. Podle třetího pilíře je odpovědností mezinárodního společenství, které jedná prostřednictvím OSN s využitím nástrojů podle kapitol VI-VIII Charty OSN³, ochránit obyvatelstvo před stanovenými zločiny v případě, kdy stát při realizaci své odpovědnosti selže. (Bílková 2010: 45-51)

Následující léta byla věnována problému, jak R2P uvést do praxe. Nejhorlivěji se tomuto tématu věnovali generální tajemníci Kofi Annan a Pan Ki-Moon, který do funkce nastoupil v roce 2007. Pan Ki-Moon se mezi roky 2007 a 2008 zasadil o zřízení nového postu zvláštního poradce pro odpovědnost za ochranu. Ten měl za úkol připravit podmínky pro zavedení R2P do praxe, které by

---

³ Kapitola VI Charty OSN: Pokojné řešení sporů (například smírčí, rozhodčí a soudní řízení, preventivní diplomacie), kapitola VII: Akce při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných (například hospodářské sankce, nasazení ozbrojených sil), kapitola VIII: Oblastní dohody (OSN 1945)

mezinárodní společenství schválilo. Výsledkem této práce byla zpráva generálního tajemníka Implementace odpovědnosti za ochranu publikována v lednu 2009. Zpráva navazuje na Závěrečnou zprávu Summitu z roku 2005, přičemž zdůrazňuje, že R2P nevystupuje proti státní suverenitě a naopak ji podporuje, ale pouze v případě, kdy se stát chová zodpovědně. Z tří klíčových odpovědností zahrnující prevenci, reakci a rekonstrukci zpráva upřednostňuje prevenci, přičemž vyzývá k vytvoření kvalitního mechanismu včasného varování. Pokud prevence selže, musí dojít k reakci prostřednictvím opatření podle kapitoly VI a VII Charty OSN. (Bílková 2010: 49-52)

V následujících letech až do současnosti probíhaly na půdě Valného shromáždění debaty o R2P a o tématech, která s touto normou souvisí. V srpnu 2010 se na půdě Valného shromáždění jednalo o včasné varování, přičemž zpráva generálního tajemníka identifikovala nedostatky a navrhla způsoby, jak mechanismus včasného varování využívat efektivněji. Zpráva generálního tajemníka z roku 2011 se věnuje roli regionálních a subregionálních dohod při implementaci R2P, kde zdůrazňuje jejich úlohu při včasné identifikaci známek nebezpečí. Poslední zpráva ze září 2012 se zabývala třetím pilířem R2P (rekonstrukce), přičemž hlavním cílem bylo prozkoumat nástroje a partnery, které jsou k dispozici v případě realizace odpovědnosti rekonstrukce. (OSN 2013)

R2P je konceptem, jehož cílem bylo reagovat na masakry páchané ve Rwandě a v bývalé Jugoslávii v průběhu 90. let. Jeho hlavní myšlenkou je zachování suverenity států, přičemž práva a povinnosti, které ze suverenity vyplývají, nemají být uplatňována pouze vůči druhým státům, ale především vůči vlastnímu obyvatelstvu, které musí stát chránit. Povinností státu je tedy chránit své obyvatelstvo před zločiny genocidy, válečnými zločiny, etnickými čistkami a před zločiny proti lidskosti. V tom mu má pomoci mezinárodní společenství, které nastupuje na jeho místo v případě, kdy stát zjevně selže. R2P si získal podporu mnoha států světa, proto dnes zbývá vyřešit problém, jak koncept převést do praxe. Avšak přestože koncept v praxi zcela nefunguje, je důležitým teoretickým základem pro řešení závažných humanitárních krizí, zejména v případech páchaní aktů genocidy. (Badescu 2010: 178; Bílková 2010: 17-19)

9. Závěr

Pojem genocida, který vznikl ve 40. letech 20. století, znamená úmyslné vyvražďování určité národní skupiny spojené s týráním, znásilňováním a dalšími brutálními činy, které se stávají nástrojem bojů jak v mezinárodních, tak vnitrostátních konfliktech. Právě ve 20. století, kdy se zvýšil počet i rozsah masakrů civilního obyvatelstva, si tyto neomluvitelné zločiny získaly mezinárodní pozornost, díky níž je od první poloviny 20. století až do současnosti budován mechanismus, který bude schopný aktům genocidy předejít a trestat je.

Cílem mé bakalářské práce bylo zodpovědět otázku, jak se v průběhu období od arménské genocidy po současnost proměňovala diskuse o genocidě a jak se vyvíjely nástroje, které měly vést k trestání a zabránění zločinu genocidy. Zároveň mým cílem bylo stávající nástroje zhodnotit a zjistit, zda jsou v dnešní době dostačující.

Po genocidě Arménů za první světové války se zvýšilo mezinárodní podvědomí o zločinech páchaných na civilním obyvatelstvu, kdy se terčem zabíjení stávají příslušníci „nepohodlného“ národa. Na to reagovali jak představitelé ostatních států, tak odborníci, kteří se snažili tyto činy definovat tak, aby se staly do budoucna postihnutelnými. Mezitím vypukla druhá světová válka, jejíž nejhorší formou krutosti se stal holocaust. V té době byl poprvé použit pojem genocida, čímž vyvrcholily snahy tyto zločiny nějakým způsobem pojmenovat a definovat. Zároveň se udál pokrok, i co se týče trestání těchto aktů, vybudováním Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku, který však tyto zločiny stíhal jako zločiny proti lidskosti, jelikož genocida ještě nebyla mezinárodním zločinem. O to se snažili tvůrci Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia, která byla přijatá v roce 1948. Vznik Úmluvy představuje pro stíhání a prevenci genocidy významný krok kupředu, jelikož se akt genocidy stal zločinem podle mezinárodního práva. Obsahem Úmluvy je první a zatím jediná legální definice genocidy, která je dodnes předmětem diskusí a sporů.

Po přijetí Úmluvy se rozpoutala debata o vzniku stálého mezinárodního soudu, který by zločiny genocidy stíhal, avšak kvůli nejednotnosti států se od této vize na pár desítek let upustilo. Nejednotnost vyplývala především z probíhající studené války, kdy došlo v procesu budování nástrojů k trestání zločinů genocidy ke stagnaci. V průběhu studené války proběhla mimo jiné genocida v Kambodži, která vnesla do debaty nový problém. Na rozdíl od předchozích

genocid byla kambodžská genocida páchána v rámci vnitrostátního konfliktu, což nastolilo diskusi o tom, zda je v těchto případech lepší provést intervenci, nebo zachovat princip nevměšování se do vnitřních záležitostí státu. Zároveň se prohloubila debata o sporném výkladu genocidy podle Úmluvy z roku 1948, ze které jsou vynechány politické a například i socioekonomické skupiny, na kterých může být genocida páchána.

S koncem studené války a příchodem 90. let se začal klást důraz na jedince, jeho lidská práva a ve středu pozornosti mezinárodního společenství stanula ochrana civilního obyvatelstva v ozbrojených konfliktech. Po propuknutí genocid v bývalé Jugoslávii a ve Rwandě bylo jasné, že otřesné činy nemohou zůstat bez potrestání a byly zřízeny Mezinárodní trestní tribunály, které byly na rozdíl od vojenských tribunálů ustaveny mezinárodním společenstvím na základě rezoluce RB OSN. Vznik Tribunálů představoval pokrok nejen, co se týče mezinárodního trestního soudnictví, ale zároveň se měly stát důkazem, že brutální genocidní činy nezůstanou bez trestu. Současně se jednalo o vzniku Mimořádných senátů u soudů Kambodže, které jsou od ICTY a ICTR jiné v tom, že se jedná o vnitrostátní soudy, které jsou doplněny senáty s mezinárodními soudci.

Genocidy z 90. let a zřízení Tribunálů přispěly ke vzniku stálého Mezinárodního trestního soudu, o kterém pojednávala již Úmluva o genocidě. Vznik ICC znamená vrchol, co se týče stíhání a trestání aktů genocidy a dalších mezinárodních zločinů. Přestože se o jeho vzniku jednalo několik desítek let, dnes se potýká s problémem, že některé významné mocnosti nechtějí k Římskému statutu přistoupit, jelikož se obávají omezení své suverenity a to navzdory principu komplementarity. Podpis co nejvíce možných států je potřeba k dosažení univerzálnosti soudu, aby tak byla ukončena beztrestnost pachatelů genocidy.

Další debatou, kterou otevřely události z bývalé Jugoslávie a Rwandy, byla otázka humanitární intervence. Mezinárodní společenství se shodlo na tom, že k podobným genocidám již nesmí dojít, ale zůstal problém zachování suverenity států. Výsledkem několikaletého jednání byl koncept Odpovědnosti za ochranu, který zavazuje státy chránit své obyvatelstvo. Norma R2P je prvním významným krokem pro prevenci aktů genocidy. V souvislosti s R2P byla také zřízena funkce zvláštního poradce generálního tajemníka pro prevenci genocidy, který informuje o případných hrozbách vypuknutí genocidy. V současnosti

se mezinárodní společenství snaží najít způsob, jak mechanismus zavést do praxe a je kladen důraz především na prevenci. Avšak je otázkou, zda jsou doposud vybudované nástroje dostačující.

Protože mechanismus, který mezinárodní společenství budovalo několik desetiletí, nebyl do dnešní doby zcela aplikován, není jasné, zda bude v praxi fungovat. Stíhání a trestání zločinů genocidy shledávám jako efektivní, což se potvrdilo zejména vznikem a fungováním Tribunálů, avšak v případě ICC je stále překážkou obava o zachování suverenity států. Co se týče prevence genocidy, ta do dnešní doby nebyla v praxi v celé šíři využita, avšak preventivní opatření jako R2P a zvláštní poradce pro prevenci genocidy jsou jedinou správnou cestou k tomu, aby bylo genocidám do budoucna zabráněno. Především je pro prevenci genocidy důležité rozvíjet systém včasného varování a v případech vypuknutí genocidy omezit suverenitu států, která nesmí být překážkou pro včasný zásah. Další překážkou může být také omezená definice genocidy, která určuje, co lze za genocidu považovat a co už ne. Přesto se domnívám, že mechanismus, tak jak je dnes nastaven, má potenciál být v budoucnu efektivní.

10. Seznam použité literatury

Aksar, Yusuf (2004). *Implementing International Humanitarian Law: From The Ad Hoc Tribunals to a Permanent International Criminal Court* (London; New York: Routledge).

Badescu, Cristina Gabriela (2011). *Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect* (London; New York: Routledge).

Beigbeder, Yves (2011). *International Criminal Tribunals: Justice and Politics* (New York: Palgrave Macmillan).

Bílková, Veronika (2010). *Odpovědnost za ochranu (R2P): Nová naděje nebo staré pokrytectví?* (Praha: Univerzita Karlova v Praze).

Butters, Michelle J. (2007). *Genocide Prevention through Changing the United Nations Security Council Power of Veto*. The University of Waikato. (<http://researchcommons.waikato.ac.nz/bitstream/handle/10289/2386/thesis.pdf?sequence=1>, 8. 3. 2013), s. 1-174.

Cronin, Bruce (2007). The Tension Between Sovereignty and Intervention in the Prevention of Genocide. *Human Rights Review* 8 (4), s. 293-305.

ECCC (2012). *About ECCC* (<http://www.eccc.gov.kh/en/about-eccc>, 21. 3. 2013).

Fletcher, Dan (2009). *The Khmer Rouge*. Time. 17. 2. 2009 (<http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1879785,00.html>, 12. 3. 2013).

Frey, Rebecca Joyce (2009). *Global Issues: Genocide and International Justice*. (New York: Infobase Publishing).

Gellately, Robert – Kiernan, Ben (2003). The Study of mass Murder and Genocide. In: Gellately, Robert - Kiernan, Ben eds., *The Specter of Genocide: Mass Murder in Historical Perspective* (Cambridge: Cambridge University Press).

Gessler, Myriam – Segesser, Daniel (2005). Raphael Lemkin and the international debate on the punishment of war crimes (1919–1948). *Journal Of Genocide Research* 7 (4), s. 453-468.

ICC (2013a). *Jurisdiction and Admissibility* (http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/about%20the%20court/icc%20at%20a%20glance/Pages/jurisdiction%20and%20admissibility.aspx, 22. 3. 2013).

ICC (2013b). *The States Parties to the Rome Statute* (http://www.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20statute.aspx, 23. 3. 2013).

ICISS (2001). *The Responsibility to Protect* (<http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>, 23. 3. 2013).

ICTY (2009). *ICTY Manual on Developed Practice*. (http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/ICTY_Manual_on_Developed_Practices.pdf, 14. 3. 2013).

Jones, Adam (2010). *Genocide: A Comprehensive Introduction*. (Routledge/Taylor & Francis Publishers).

Jukl, Marek (2010). *Čím je Mezinárodní trestní soud?*. Český červený kříž (<http://www.cervenyriz.eu/cz/mezinarsoud.aspx>, 10. 12. 2012).

Lemkin, Raphael – Power, Samantha (2005). *Axis Rule in Occupied Europe*. (New Jersey: Lawbook Exchange).

Markusen, Eric – Mennecke, Martin (2004). Genocide in Bosnia and Herzegovina. In: Charny, Israel W. – Parsons, William S. – Totten, Samuel, *A century of genocide: critical essays and eyewitness accounts* (New York: Routledge), s. 415- 448.

Moshman, David (2001). Conceptual constraints on thinking about genocide. *Journal of Genocide Research* 3 (3), s. 431-450.

Nanda, Ved P. (1998). The Establishment of a Permanent International Criminal Court: Challenges Ahead. *Human Rights Quarterly* 20 (2), s. 413-428.

Net Industries (2013). *Genocide - Persistent Controversies And Ambiguities*. (<http://science.jrank.org/pages/9498/Genocide-Persistent-Controversies-Ambiguities.html>, 5. 3. 2013).

Ondřej, Jan (2010). Historický vývoj mezinárodního humanitárního práva. In: Bílková, Veronika – Jílek, Dalibor – Ondřej, Jan – Šturma, Pavel a kol., *Mezinárodní humanitární právo* (Praha: Nakladatelství C. H. Beck), 77-106.

- OSN (1996). *Former Yugoslavia – UNPROFOR*
(http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unprof_b.htm, 10. 2. 2013).
- OSN (1945). *Charta OSN* (<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, 24. 3. 2013).
- OSN (2013). *Office of The Special Adviser on The Prevention of Genocide: The Responsibility to Protect*
(<http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/responsibility.shtml>, 24. 3. 2013).
- OSN (1999). *Rome Statute of the International Criminal Court*
(<http://untreaty.un.org/cod/icc/general/overview.htm>, 15. 3. 2013).
- OSN (2010). *Statute of the International Criminal Court for Rwanda*
(<http://www.unictr.org/Portals/0/English/Legal/Statute/2010.pdf>, 20. 3. 2013).
- OSN (2012). *The Responsibility to Protect*
(<http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/responsibility.shtml>, 10. 12. 2012).
- OSN (1948). *Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia*
(<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-genocida.pdf>, 4. 2. 2013).
- OSN (2009). *Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*
(http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf, 14. 3. 2013).
- Schabas, William A. (2008a). *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*. United Nations.
(<http://untreaty.un.org/cod/avl/ha/cppcg/cppcg.html>, 5. 2. 2013).
- Schabas, William A. (2000). *Genocide in International Law* (Cambridge: University Press).
- Schabas, William A. (2008b). Origins of the Genocide Convention: from Nuremberg to Paris. *Case Western Reserve Journal Of International Law* 40 (1/2), s. 35-55.

Schabas, William A. (2007). Preventing the 'Odious Scourge': The United Nations and the Prevention of Genocide. *International Journal on Minority and Group Rights* 14, s. 379-397.

Schabas, William A. (2006). *The U.N. International Criminal Tribunals: The Former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone* (Cambridge: Cambridge University Press).

Solera, Oscar (2002). Complementary jurisdiction and international criminal justice. *International Review of the Red Cross* 84 (5), s. 145-171.

Šturma, Pavel (2002). *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva* (Praha: Nakladatelství Karolinum).

Šturma, Pavel (2010). Trestní postih porušení mezinárodního humanitárního práva. In: Bílková, Veronika – Jílek, Dalibor – Ondřej, Jan – Šturma, Pavel a kol., *Mezinárodní humanitární právo* (Praha: C. H. Beck), 467-494.

Ternon, Yves (1997). *Genocidy 20. století* (Praha: Themis).

Theriault, Henry C. (2010). Genocidal Mutation and the Challenge of Definition. *Metaphilosophy* 41 (4), s. 482- 524.

United Human Rights Council (2013a). *Armenian Genocide* (http://www.unitedhumanrights.org/genocide/armenian_genocide.htm, 30. 1. 2013).

United Human Rights Council (2013b). *Genocide in Rwanda* (http://www.unitedhumanrights.org/genocide/genocide_in_rwanda.htm, 18. 3. 2013).

Válek, Petr (2009). *Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva* (Praha: C. H. Beck).

Weitz, Eric D. (2003). *A century of genocide : utopias of race and nation* (Princeton: Princeton University Press).

World Without genocide (2012a). *Cambodian Genocide* (<http://worldwithoutgenocide.org/genocides-and-conflicts/cambodian-genocide>, 18. 3. 2013).

World Without Genocide (2012b). *Rwandan Genocide*
(<http://worldwithoutgenocide.org/genocides-and-conflicts/rwandan-genocide>,
18. 3. 2013).

11. Resumé

The term genocide which has been invented in 40th of 20th century means intentional slaughter of national, ethnic, racial or religious group of population. Finally in 20th century these crimes have drawn international attention. Thanks to this because it has built tools which should avoid and punish genocide crimes.

This text analyzes discussion changes about genocide crimes in the terms from Armenian genocide up to today. It also examines tools intended for their avoiding and punishing. After the Armenian genocide and holocaust the international debate focused on definition of genocide and its post into the international law. It successfully happened in year 1948 where the “Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide” was ratified by the General Assembly. Together it has also deepened a discussion about origin of the international court which should have penalized these crimes. During the Cold War the process was stagnating. At the beginning of 90th there were genocides in former Yugoslavia and Rwanda which refers to origin of International criminal tribunals and afterwards to origin of International criminal court. These events have also deepened debate about prevention of genocide and in 2005 the norm Responsibility to Protect was created. R2P is an important preventive tool which obliges states to protect their population. Despite the fact that mechanism which has been created by international alliance was not applied into praxis has the potential to be effective in the future.